

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Nelegální práce

Illegal work

Diplomová práce

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Autor:

Bc. Petra Kudláčová

Praha 2019/2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. za její cenné rady, ochotu, laskavý přístup a drahocenný čas při odborném vedení mé diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Nelegální práce“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Bc. Petra Kudláčová

Anotace

Diplomová práce pojednává o nelegálním zaměstnávání nejen cizinců na území ČR. Cizinci a zejména jejich zaměstnavatelé maří v souvislosti s nelegálním pobytem a nelegálním zaměstnáváním právní předpisy České republiky.

Diplomovou práci tvoří teoretická část, která je rozdělena do osmi kapitol. Klade si za cíl pojednat o nelegálním zaměstnávání cizinců v české republice jako o sociálním problému. S tím se pojí řada potíží, jako je například izolace, neznalost práv, obchodování a zneužívání migrujících pracovníků a zejména nevhodné pracovní podmínky. Nelegální práce je rozšířena nejen v České republice ale po celém světě. Práce je zaměřena zejména na odvětví, ve kterých se nejčastěji nelegální práce objevuje a na faktory, které mají vliv na obchod s lidmi za účelem nucené práce. Dále se budu snažit zjistit, jaké jsou možnosti prevence.

Praktická část užívá kvantitativní metodu, přičemž technikou sběru dat je dotazníkové šetření, zaslané zaměstnancům SUIP, kteří pracují v oblasti zaměstnanosti, včetně nelegálního zaměstnávání.

Annotation

The diploma thesis deals with the illegal employment of not only foreigners in the Czech Republic. Foreigners, and especially their employers, are abusing the legislation of the Czech Republic in connection with illegal residence and illegal employment.

The thesis is a theoretical part, which is divided into eight chapters. It aims to deal with the illegal employment of foreigners in the Czech Republic as a social problem. This is linked to a number of difficulties, such as isolation, ignorance of rights, trafficking and abuse of migrant workers and, in particular, inappropriate working conditions. Illegal work is spread not only in the Czech Republic but throughout the world. The thesis is focuses especially on the sectors where the most illegal work appears, and the factors that affect trafficking for forced labor. Next, I will try to find out what the possibilities of prevention are.

The practical part uses a quantitative method, while the data collection technique is a questionnaire survey sent to SUIP employees working in the employment field, including illegal employment.

Klíčová slova

Ilegální, práce, násilí, obchod s lidmi, vykořisťování, cizinec, migrace, prevence

Keywords

Illegal, labor, violence, trafficking in human beings, exploitation, foreigner, migration, prevention

Obsah	
OBSAH	6
SEZNAM ZKRATEK	8
ÚVOD	9
1. Nelegální práce a její definice	12
2. Nelegální práce z pohledu	13
2.1. Zaměstnance	14
2.2. Zaměstnavatele	16
2.3. Státu	19
3. Odvětví nelegální práce	23
4. Pracovní podmínky	28
5. Faktory, které mají vliv na zneužívání migrujících pracovníků a na obchod s lidmi za účelem nucené práce	31
6. Kontrolní činnost orgánů státní správy	34
6.1. Státní úřad inspekce práce a oblastní inspektoráty práce	37
6.2. Celní úřad	38
6.3 Generální ředitelství Úřadu práce ČR a krajské pobočky Úřadu práce	40
6.4. Cizinecká policie	42
7. Prevence	44
8. Empirické šetření prostřednictvím pracovníků SUIP při kontrolních činnostech zaměstnavatelů v oblasti nelegální práce	47
8.1 Cíle a hypotézy dotazníkového šetření	47
8.2 Metoda sběru dat	48
8.3 Metoda zpracování dat	48
8.4 Metodika	49
8.5 Charakteristika zkoumaného vzorku	50
8.6. Operacionalizace	52
8.7. Výsledky a interpretace	58

8.8 Shrnutí výzkumu	74
ZÁVĚR A DOPORUČENÍ	77
SEZNAM LITERATURY	79
PŘÍLOHY	82
Vzor dotazníkového šetření	82
ABSTRAKT	86

Seznam zkratek

BOZP – bezpečnost a ochrana zdraví při práci

ČR – Česká republika

ČSSZ - česká správa sociálního zabezpečení

ESF - evropský sociální fond

EU – evropská unie

ICP - inspektorát cizinecké policie

IOM - mezinárodní organizace pro migraci

MV - ministerstvo vnitra

OPU - organizace pro pomoc uprchlíkům

ÚP - úřad práce

SIMI - sdružení pro integraci a migraci

SOZE - sdružení občanů zabývajících se migranty

SUIP - státní úřad inspekce práce

ZoZ – zákon o zaměstnanosti

Úvod

Jako diplomovou práci jsem si vybrala téma nelegální práce, a to z toho důvodu, že tato problematika pracovní migrace a následně nelegální práce je v současnosti stále aktuální a hodně diskutovaným tématem a to nejen v České republice, ale i ve většině vyspělých zemí. Ekonomická aktivita celé země je zřetelná a vyžaduje a současně přitahuje cizince, kteří tady smejí a chtějí pracovat a to buď na krátkou či dlouhou dobu. „*Pokud jsou od zaměstnavatelů signály, že práce migrantů je nezbytností pro české hospodářství, je nutné nastavit možnosti, jak administrativně celý proces příchodu migrantů zefektivnit, zprůhlednit a zrychlit při zachování všech nezbytných úrovní rozhodování – bezpečnostní, sociálně spravedlivé a lidskoprávní*“¹. Neoprávněné ekonomické aktivity migrantů je bezpochyby nutno chápat výhradně jako součást, nikoliv jako příčinu existence šedé ekonomiky. Tyto nelegální ekonomické aktivity jsou obecně nebezpečným fenoménem a to z toho důvodu, že nejsou v souladu se zákonem.

Mezi typické rysy vyspělých zemí patří neustálá poptávka po migrační pracovní síle. Hlavním argumentem je, že migrační pracovní síla je schopna a ochotna zaplnit řemesla, která jsou nejméně atraktivní a také nejméně finančně ohodnocené. Dalším důvodem je, že migranti na rozdíl od domácích pracovníků nemají vyhlídku po kariérovém růstu. V ekonomice se tedy vytvářejí dva značně rozdílné pracovní sektory. První z nich je v knize *Nelegální ekonomické aktivity migrantů* označován jako „capital – intensive“. Tento sektor je určený pro domácí obyvatelstvo. Tedy pro kvalifikované, kteří mají finanční jistotu, stabilitu svých postů, jsou zabezpečeni různými sociálními jistotami a mezi jejich priority patří kariérový růst. Druhý sektor je nazýván „labour- intensive“, který je riskantní, tělesně vyčerpávající, provozují se v něm nezákonné činnosti, pracovníci nemají finanční jistotu, jsou špatně placeni a mohou je snadno a kdykoliv propustit. „*Tento duální systém se uplatňuje především v situaci, kdy určité skupiny v majoritní populaci, které by případně mohly cizincům na jejich postech konkurovat – např. ženy či mládež – nejsou z mnoha důvodů na trhu dostupní*“.²

Zatímco vzdělaní lidé emigrují ze zemí, ve kterých dané vzdělaní a dovednosti nenajdou uspokojivé uplatnění či uznání, například lékaři, tak méně kvalifikovaní migranti

¹ DRBOHLAV, Dušan, ed. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3. str. 15

² DRBOHLAV, Dušan, ed. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3. str. 26

se obvykle rekrutují ze zemí, ve kterých sice vzdělání, znalosti a dovednosti mohou být značně oceňovány, ale jejich dosažení je nadměru obtížné v důsledku nedostačující kapacity univerzit, vysokých výdajů, komplikované dostupnosti a jiné. Oba tyto proudy ústí do společného nasměrování mezinárodní migrace, a to z rozvojových zemí do zemí ekonomicky rozvinutých.

Remitencím (tj. finanční a jiné prostředky zasílané migranty ze země zaměstnání zpět do země původu), jakožto významnému nástroji ekonomického i sociálního rozvoje, je věnována stále větší pozornost. „*Remittance nemusejí mít pouze finanční povahu, mnoho migrantů místo peněz posílá předměty, které jsou v zemích původu relativně vzácné. I respondenti z ČR posílají mnoho věcí, v dobách počátku jejich migrace šlo o spotřební věci nebo léky, dnes se většinou jedná o dárky a pozornosti*“.³ Důsledek, který se týká pracovní migrace a remitence se na rozvoji země značně liší. Na jedné straně existují důkazy o tom, že mezinárodní migrace obyvatelstva za prací a remitence mohou v určité míře vést k eliminaci sociálních a ekonomických nerovností v dané společnosti. Na druhé straně zde existuje mnoho obav ze závislosti na remitencích a nedostatku strukturálních reforem, popřípadě z procesů odlivu mozků (brain – drain) a markantní emigrace vzdělaných pracovníků.⁴

„*Na prahu 21. století se pracovní migrace stává i v podmínkách České republiky přirozenou součástí globalizujícího se trhu práce. Zatímco migrace Čechů za prací do jiných zemí či světadílů zůstává prakticky mimo okruh zájmu širší veřejnosti, pracovní migrace do České republiky je všeobecně vnímána daleko citlivěji a stává se velmi častým tématem diskuse v médiích, ve firmách i v běžné mezilidské komunikaci.*“⁵ V této komunikaci velmi často dochází k mýtům o pracovních migrantech, a zde bych chtěla některé z nich velmi stručně zmínit.

Kaczor Pavel jako první mýtus pojmenoval: cizinci berou práci Čechům. Realitou však je, že cizinci mohou obsadit jen ta pracovní místa, o která dlouhodobě nemají občané České republiky zájem, zvláště nezaměstnaní. Pokud má příslušný úřad práce v evidenci

³ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-067-7. str. 45

⁴ STOJANOV, R., STRIELKOWSKI, W., DRBOHLAV, D. (2011): *Pracovní migrace a remitence: současné trendy v době ekonomické krize*. Geografie, 116, č. 4, str. 394

⁵ KACZOR, Pavel. *Trh práce, pracovní migrace a politika zaměstnanosti ČR po roce 2011*. Praha: Oeconomica, 2013. ISBN 978-80-245-1930-2. str. 124

českého občana, nedovolí obsadit pracovní místo cizincem. Navíc pro zaměstnavatele je mnohem jednodušší zaměstnat osobu, která nepotřebuje povolení k zaměstnání.

Druhým nejčastějším mýtem je, že cizinci nejsou kvalifikovaní. Cizinci naopak mívají většinou vyšší kvalifikaci než místní nezaměstnaní. „*zaměstnavatelé často nepožadují u nahlášených pracovních míst vyšší kvalifikaci proto, aby mohli nabídnout nižší mzdu. Na tu domácí nezaměstnaní často nechtějí přistoupit a zaměstnavatelé jsou tedy nuceni zaměstnat na tento post i relativně dobře kvalifikované cizince, pro které může být i taková neatraktivní nabídka ekonomicky zajímavá.*“⁶ Často se totiž stává, že vysokoškolsky vzdělaní lidé z ekonomicky méně vyspělých zemí, pracují na pomocných a nekvalifikovaných pracovních místech.

Třetí mýtus pojednává o nelegální práci cizinců v České republice. Tento fenomén se v určitém stupni objevuje v každé ekonomice a nikdy ho nelze úplně odstranit. V České republice se nelegální práce cizinců markantně snížila po roce 2004, kdy jsme vstoupili do Evropské unie, a tím byly odstraněny překážky pracovní migrace z členských zemí EU.

Čtvrtý a zároveň poslední mýtus je pojmenován jako: cizinci jsou pro Českou republiku rozpočtovou zátěží. Pracující cizinci naopak národnímu hospodářství ekonomicky pomáhají. Bez existence zahraničních pracovníků by řada českých firem musela patrně některé své provozovny zavřít. Za takových okolností se dá bez zveličení říci, že cizinci v mnoha situacích naopak svojí práci dávají práci také mnoha českým občanům.

Cílem mé práce je získat co nejvíce informací o této problematice, abych se v rámci svého studia sama seznámila se všemi sociálními a právními aspekty tohoto tíživého tématu. Zároveň se budu snažit formulovat a stručně popsat vybrané kapitoly. K dílčím cílům patří vymezení klíčových pojmů, popis pracovních podmínek či faktorů, které mají vliv na zneužívání migrujících pracovníků a na obchod s lidmi za účelem nucené práce. V teoretické části budu vycházet z dostupné odborné literatury a odborných článků. Součástí mé práce bude kvantitativní empirické šetření, v němž se pomocí dotazníku budu snažit zjistit, jaké jsou reakce zaměstnavatelů, u kterých došlo ke kontrolní činnosti

⁶ KACZOR, Pavel. *Trh práce, pracovní migrace a politika zaměstnanosti ČR po roce 2011*. Praha: Oeconomica, 2013. ISBN 978-80-245-1930-2. str. 126

prostřednictvím zaměstnanců inspekce práce a kterým byla udělena pokuta za nelegální zaměstnávání pracovní síly. Dále pak jaké jsou znalosti zaměstnanců v oblasti nelegální práce. Cílem mé práce není detailní analýza a zhodnocení zákonných norem ani komplexní teoretický popis všech aspektů tématu.

1. Nelegální práce a její definice

Nelegální práce nemá ustálené názvosloví, tudíž se v odborné literatuře můžeme setkat i s dalšími přídomky jako neoficiální, nehlášená, na černo, podzemní, skrytá, nedeklarovaná, černá, šedá, neregulérní atd.

„Práce na černo je velmi široký pojem a zahrnuje činnosti od příležitostného hlídání dětí u sousedů až po organizované, dlouhodobé zaměstnávání stavebních dělníků po celou dobu stavby.“⁷

Pojem nelegální práce byl právně definován až od 1. 10. 2004 s platností zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Do té doby byla za nelegální práci považována pouze nelegální práce cizinců, kterým nebylo uděleno povolení k pobytu a povolení k zaměstnání, avšak pojem nelegální práce se v tomto zákoně nevyskytoval, proto bylo potřeba najít legální definici pojmu.

Podle § 5 zákona o zaměstnanosti 435/2004 Sb. se nelegální prací rozumí jednak výkon závislé práce fyzickou osobou mimo pracovněprávní vztah, jednak výkon práce cizincem bez či v rozporu s vydaným povolením k zaměstnání, zelenou kartou, modrou kartou, nebo bez platného povolení k pobytu. *„Nelegální prací je tedy v prvním případě maskovaný výkon závislé práce zjednodušeně řečeno v šedé ekonomice neboli švarcsystém. V případě druhém se jedná o práci neohlášených cizinců.“⁸*

Přestože jsou pojmy nelegální práce a závislá práce úzce propojeny, je každý z těchto pojmů vysvětlen v jiném zákoně. Nelegální práce jak bylo výše uvedeno v ZoZ, závislá práce v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Jestliže se na nelegální práci zaměříme z ekonomického hlediska, zjistíme, že je tento institut součástí stínové ekonomiky. *„Stínová ekonomika je pojem, která nemá přesnou a závaznou definici, její definice se liší podle různých autorů, kdy téměř každý odborník*

⁷ Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Copyright © 2019, [cit. 14. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prace-nacerno-je-ve-vsech-clenskyh-zemich.aspx>

⁸ ŠTEFKO, Martin. *Vymezení závislé a nelegální práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-87146-72-9 str. 233

*definuje stínovou ekonomiku trochu jinak, tak i podle regionálního hlediska, kdy je jinak vyměřována stínová ekonomika ve vyspělých státech a v rozvojových státech světa.*⁹

Práce jako taková se stává nelegální až v celkovém kontextu, jelikož z ní neplynou daně a platby na sociální pojištění. Pracovníci při těchto činnostech nejsou chráněni zákonnou ochranou poskytovanou kolektivními smlouvami.

Evropská komise se prací na černo začala intenzivně věnovat již na konci 80. let. Prvotním pokusem o komplexní popis tohoto fenoménu v podmínkách členských zemí Evropské unie byl dokument pro Evropskou komisi pod názvem „*Podzemní ekonomika a neregulérní formy zaměstnanosti (práce na černo)*“. Tento dokument se zabíral jak pokusem o definici práce na černo, tak i metodami odhadu „podzemní ekonomiky“. Opravdovým podnětem pro systematické zkoumání práce na černo se ale stalo až v roce 1993, přijetím *Bílé knihy o růstu, konkurenceschopnosti a zaměstnanosti*. „*Ta vytyčila jako jeden z důležitých směrů evropského systému zaměstnávání přezkoumání způsobů, jak současnou propojenost daní, regulace a s nimi spjatých struktur uzpůsobit, aby bylo možno rozšířit pojem práce tím, že se všechny formy placené či částečně placené práce zahrnou do společného rámce, pokrývající sociální ekonomiku, bezprostředně zaměstnávající podniky a neformální ekonomiku*“.¹⁰ Mezi další klíčové dokumenty patří například: *Usnesení Rady č. 135 38/1/2003 o přeměně nedeklarované práce na regulérní zaměstnanost* nebo *Nedeklarovaná práce v Evropské unii* (2001) a jiné.

2. Nelegální práce z pohledu

Nelegální práce je taková, která se obvykle provádí jen občas a na krátkou dobu. Jedná se o určitý druh nepovoleného vykonávání činnosti, který je v rozporu se zákonem, jelikož zde není realizován právní úkon, který je založen na právním vztahu, na základě kterého, se práce vykoná. (Neugebauerová, 2018). Práce na černo má mnoho motivů a důvodů. Je bezesporu výhodná pro dvě ze tří zúčastněných stran. Jedná se o zaměstnance a zaměstnavatele. Od roku 2012 se však velmi hlasitě ozývá stát, který každoročně přichází o miliony na daních a sociálním pojištění. (Vybíralová, 2013).

V posledních letech velmi často zaznívá termín klient a s tím spojený klientský systém. „*Klientský systém je zaběhlý způsob organizace práce pro migranty z post – sovětského*

⁹ FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika I: (příčiny, důsledky, měření)*. Praha: Sondy, 2002. Pohledy (Sondy). str. 7

¹⁰ FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika a práce na černo*. [Praha: Sondy], 2007. ISBN 978-80-86846-21-7. str. 283

prostoru, jejichž práce a další služby jsou organizovány přes prostředníky, pro něž se vžilo označení „klient“. Celý systém má dvě hierarchické úrovně, přičemž první je tvořena migranty, jejich zaměstnavateli, klienty a jejich pomocníky. Druhý stupeň je založen na vztahu klientů a organizovaného zločinu. Celý tento systém funguje v prostředí, které je velmi silně ovlivněno restriktivní legislativou státu vůči migrantům z třetích zemí a následným nedostatečným vymáháním práva¹¹. Klientský systém vznikl v České republice v 90. letech. V první polovině 90. let převažovala neorganizovaná nelegální práce založená na osobních kontaktech jednotlivců, obvykle na principu sousedských nebo rodinných sítí.

Nejdůležitější funkci má v systému klient. Mezi jeho služby patří zejména vyplácení mzdy, zajištění práce, ubytování, pracovního povolení, pobytového víza či poskytování informací a jiné. Jeho úkolem je obstarávat požadovaný počet migrantů pro zaměstnavatele. Může se jednat o nízký počet migrantů, ale i o stovky. Klient sám nebo za pomoci svých spolupracovníků kontroluje migranty na jejich pracovištích. Může se stát, že klient na pracovišti vůbec není přítomen a v takovém případě se migranti zcela řídí instrukcemi zaměstnavatele. Vykonaná práce migrantů je fakturována zaměstnavateli. Klient je prostředníkem při vyplácení mzdy od zaměstnavatele, při zajištění práce a ubytování. Klient ze získaných peněz vyplácí část mzdy migrantům a část mzdy si nechává. Migranti sami často nevědí, jak velká je jejich mzda a kolik vydělaných peněz zůstává klientovi. Veškeré nelegálně vyplacené peníze migrantům musí klient dostat ven z firmy, aby je legalizoval. Pro tyto účely klient zakládá další firmy, které vlastní osoby, které úřady nemohou snadno vyhledat, nebo jsou od nich prostředky složitě vymahatelné. Jedná se obvykle o bezdomovce, nebo o osoby, které se již nezdržují na území České republiky. Na takto vytvořené firmy jsou převáděny peníze bezhotovostně a v hotovostní formě se vrací zpět ke klientovi. (Drbohlav, 2008).

2.1. Zaměstnance

Za zaměstnance nelegální práce můžeme ve většině případů považovat Romy nebo migranty. Migranti, kteří jsou účastníci zmíněného klientského systému, pocházejí většinou z Ukrajiny. Do tohoto organizovaného systému jsou obvykle integrováni již v zemi původu. Důvody, které vedou k využívání služeb klientem, může být mnoho. Jedná se například o neschopnost orientovat se v českém zákonodárství, které reguluje práci nebo

¹¹ DRBOHLAV, Dušan, ed. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3. str. 174

pobyt cizinců v České republice, nedostatečnou jazykovou znalost českého jazyka, neschopnost hledat si práci na inzerát, nebo neschopnost orientovat se na českém trhu práce. Migranti si mohou od klienta koupit pracovní povolení a tím se z nelegálního postavení posunou do pozice kvazi – legální. To znamená, že jsou například formálně zaměstnanci ukrajinského prostředníka, ale ve skutečnosti vykonávají práci u českých firem na základě sub kontraktování, a tím porušují českou legislativu. Někteří migranti mohou být v kontaktu s více prostředníky. Přes některé si obstarává dopravu, přes další vízum, nebo práci. Na druhé straně existují migranti, kteří jsou těsně a vynuceně vázání na prostředníky v tom smyslu, že mají omezenou osobní svobodu. Nemůžou svobodně změnit práci, klienta, nebo se podle své vůle vrátit zpět do země původu. Vyhrožování, zastrahování, zadržování peněz či dokumentů patří mezi donucovací prostředky, kterých využívá klient vůči migrantovi. Pokud se klientovi nepodřídí, riskuje, že bude tělesně napaden, přijde o peníze, nebo se stane nelegálním migrantem. (Drbohlav, 2008).

Nyní bych chtěla nastínit nelegální práci i z pohledu Romů jakožto zaměstnance. Výše nezaměstnanosti je mezi Romy fatálně vyšší než mezi českým obyvatelstvem. Romové většinou vykonávají nekvalifikované práce a vydělávají méně peněz. Podřadné postavení Romů na trhu práce má mnoho příčin, které se vzájemně doplňují. Patří mezi ně například: nedostatečná motivace k práci, nedostatečné vzdělání, nízká mobilita, upřednostňování práce na černo, zadluženost a mimo jiné diskriminace. *„Většina romských nukleárních rodin je závislá na pomoci dalších spřízněných nukleárních rodin, které jim v dobách náhle nouze půjčují peníze, poskytují jídlo nebo přístřeší. Tato vzájemná výpomoc je dosti běžná, protože chudí Romové nemají úspory, o které by se v dobách nouze mohli opřít“.*¹² Mnoho romských rodin je naprosto zadlužených. To může být hlavní obtíží v integraci Romů do legálního pracovního trhu, jelikož výdělek z černé práce nemůže být zabaven, na rozdíl od legálního výdělku. Zařazení chudých romských rodin na legálním trhu práce je nemožné, dokud nebudou schopny splácet dluhy. Mnoho oficiálně nezaměstnaných Romů ve skutečnosti pracuje načerno. Místní úřady to tolerují, jelikož to pokládají za lepší, než absolutní apatii. Stejně jako migranti se i Romové potýkají s přímými následky nelegální práce jakožto nevyhovující bezpečnost práce, ale i s nepřímými následky: nevyplacené platy, nedůvěra či nevymahatelnost smluv. (Hůlová, Steiner, 2006).

¹² HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. str. 92

Sociální dávky často bývají stejně vysoké jako nabízený plat pro uchazeče bez vzdělání, který se pohybuje na hranici minimální mzdy. „V takových případech, kdy individuální příjem zaměstnaného nezvyšuje celkový příjem rodiny, nad úroveň výšky příjmu ze sociálních dávek či podpor v nezaměstnanosti, se legální práce rodinám finančně nevyplatí. Práce na černo, alespoň na „částečný úvazek“, naopak ano.“¹³ Z důvodu přetrvávající nízké kvalifikace, nemůže vyloučený Rom sehnat zaměstnání s vyšší, než minimální mzdou. Stálé zaměstnání navíc souvisí s určitými náklady, které jsou spojené s dopravou, zajištění péče o děti a jiné. Právě proto je finančně výhodnější zůstat nezaměstnaný a spolehnout se na nelegální pracovní příležitosti. Nelegální práce jim navíc dovoluje žít ve stereotypních měsíčních cyklech sociálních dávek. Po obdržení těchto dávek rozhazují peníze a užívají si života. Romové nelegální práci vyhledávají pouze v situacích, kdy členové rodiny pocítují finanční nedostatek. V opačném případě muži po určité době práci opustí a žijí jen ze státní podpory. „Uvědomovanou nevýhodou ilegální práce je strach ze sankcí, z vyřazení ze systému státní sociální pomoci. Intenzita podobných obav se liší v závislosti na přístupu příslušných úřadů a institucí a na typu provozované činnosti“.¹⁴ Pozitivní na nelegálně vydělaných peněz je fakt, že výdělek za odvedenou práci je vyplácen okamžitě po vykonání pracovní činnosti, nebo na konci týdne či dle domluvy. Další výhodou takto vyplácených peněz v kratších časových obdobích spočívá v tom, že rodina má stále k dispozici určité množství peněz na provoz domácnosti, ne pouze jedenkrát do měsíce. Vyplácení peněz po měsíci není preferované, z důvodu strachu z nedodržení dohody a z nezaplacení za finální práci. (Hajská, Poduška, 2006). Závěrem tohoto pohledu bych chtěla zmínit vyjádření jednoho z dotazovaných policistů z knihy Romové v osidlech sociálního vyloučení: „Lepší, když sbírají staré železo a podobné krámy, než aby přepadávali po nocích lidi“.¹⁵

2.2. Zaměstnavatele

Zaměstnavateli se vyplatí zaměstnat pracovní sílu nelegálně, protože za ni nemusí platit odvody či zdravotní a sociální pojištění. Za vykonanou práci velmi často nabízí nižší odměnu.

¹³ HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. str. 143

¹⁴ HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. str. 144

¹⁵ HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. str. 155

„Všichni zaměstnavatelé ve veřejném sektoru by měli podepsat etický kodex, který by zahrnoval podmínky pro pracovníky najaté přes subdodavatele. Tím by byly zajištěny decentní pracovní podmínky a zabránilo by se tak zneužívání a nucené práci pro všechny pracovníky. Takové opatření by mělo rovněž být doprovázeno striktním monitoringem.“¹⁶

Nejvýznamnějším motivačním faktorem ze strany zaměstnavatele při najímání manuálních pracovníků, je ochota cizinců pracovat přes čas a v neobvyklou pracovní dobu. *„Je tu ještě něco. Totiž hlad zaměstnavatelů v přijímacích zemích. Mnozí se nenasytně shánějí po pracovní síle, která bude akceptovat nižší mzdy, jež místní pracovníci odmítají.“¹⁷* Zaměstnavatelé se mnohdy přimlouvají za jednodušší imigrační pravidla. Naproti tomu veřejné mínění je instinktivně proti.

Zahraniční pracovní síla je zásadním a nenahraditelným zdrojem pro většinu zaměstnavatelů, kteří působí České republice. Argumentů, které vedou zaměstnavatele k náboru zahraničních pracovníků je mnoho. Společné je však snaha obstát v celosvětovém konkurenčním prostředí a nezbytnost překonat nerovnováhu mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce. *„Zejména snaha o dosažení konkurenceschopnosti v rámci globální soutěže nutí některé zaměstnavatele k výraznému snižování výrobních nákladů, především pak nákladů na pracovní sílu.“¹⁸* Trh práce můžeme rozdělit na primární, sekundární a ještě terciální sektor, který je tvořen především pracovními místy, které jsou místní populací zavrhovány z důvodu nízké atraktivity. Tato místa jsou zaplňována zahraniční pracovní silou. Početnější zájem u zaměstnavatelů je dlouhodobé udržení pracovníků na středních a vyšších pozicích. U těchto pracovníků projevují zájem o rozvoj dovedností a znalostí.

Zaměstnavatelé najímáním migrantů sledují tzv. numerickou flexibilitu, tedy *„možnost přizpůsobit množství práce vývoji poptávky po statcích a službách, což se projevuje v jejich zájmu zaměstnávat cizince pouze dočasně, zvláště pak jedná – li se o manuální pracovní pozice“.¹⁹*

¹⁶ La Strada, *obchod s lidmi za účelem nucené práce v Evropě*, souhrnná zpráva o situaci ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku 2006 [online]. Copyright © [cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: www.strada.cz

¹⁷ NAÍM, Moisés. *Černá kniha globalizace*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-866-2. str. 88

¹⁸ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-067-7. str. 13

¹⁹ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-20-4. str. 17

Zaměstnavatel, který zaměstnává cizince, musí z hlediska zákona o zaměstnanosti splňovat dvě povinnosti. Jednou z nich je evidenční povinnost, čili vést evidenci cizinců, které zaměstnává, včetně občanů EU a jejich rodinných příslušníků. Od roku 2015 má zaměstnavatel navíc povinnost uchovávat kopie dokladů prokazujících oprávněnost pobytu cizince na území po celou dobu trvání zaměstnání a po dobu tří let od skončení zaměstnání.“ *Přestože jsou kontroly v oblasti nelegálního zaměstnávání primárně zaměřeny na kontrolu výkonu nelegální práce občanů ČR a cizinců, je běžnou součástí těchto kontrol také kontrola dodržování souvisejících povinností zaměstnavatelů v oblasti zaměstnanosti, tj. především informační a evidenční povinnosti zaměstnavatele při zaměstnávání zaměstnanců ze zahraničí, povinnosti mít v místě pracoviště kopie dokladů prokazujících existenci pracovněprávního vztahu, ale také kontrola dodržování základních povinností v oblasti pracovněprávních vztahů (na úseku pracovního poměru, pracovní doby, odměňování) a BOZP*²⁰. Informační povinnost musí zaměstnavatel splnit nejpozději dnem nástupu cizince do zaměstnání. Tato povinnost se vztahuje na ty cizince, u kterých se nevyžaduje povolení k zaměstnání. (Čížinský a kol., 2012).

Zaměstnavatelé jsou nedostatečně informováni o podmínkách zaměstnávání cizinců, což brání k integraci na trhu práce především v případě žadatelů o mezinárodní ochranu a azylantů. Tito osoby mohou po 12 měsících od podání žádosti pracovat, avšak hledání práce je pro ně náročné, neboť zaměstnavatelé si myslí, že ty tyto osoby zaměstnávat nemohou. Zaměstnavatelé v ČR, kteří zaměstnávají cizince podle cizího práva, mívají často nejasnosti, jak mohou být dohodnuty mzdové a ostatní pracovní podmínky těchto zaměstnanců ve vztahu k zásadě o rovnosti v pracovních podmínkách zaměstnanců. Tato zásada je realizována pravidlem, že za stejnou práci či za práci stejné hodnoty přísluší stejná mzda.

Postup zaměstnavatele, který chce zaměstnávat cizince:

Zaměstnavatel musí nahlásit do 10 kalendářních dnů příslušnému úřadu práce volné pracovní místo, na které hodlá získat zaměstnance. Na ÚP je povinen nahlásit charakteristiku volného pracovního místa. Je povinen nabídnout cizinci shodné pracovní a mzdové podmínky jako u občana ČR ve stejném pracovním zařazení. Cizince může zaměstnávat pouze za předpokladu, že tento cizince má: platné povolení k zaměstnávání od ÚP podle místa výkonu práce, platné vízum k pobytu za účelem zaměstnání nebo

²⁰ Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright ©4 [cit. 17. 08. 2018]. Dostupné z: www.suip.cz

krátkodobé či dlouhodobé povolení k pobytu za účelem zaměstnání, písemně uzavřenou pracovní smlouvu a je přihlášen k platbě dávek zdravotního a sociálního pojištění. Nejpozději do 10 dnů po nástupu cizince do zaměstnání hlásí ÚP obsazení volného pracovního místa.²¹

„Obecně platí, že k porušování předpisů o zaměstnanosti a pobytu cizinců ze strany zaměstnavatelů ale i cizinců dochází proto, že je to pro obě dvě strany nějakým způsobem výhodné. Jednotlivé výhody však nemají stejnou váhu. Záleží na míře profitu, kterého se porušením legislativy docílí, současně je ale třeba zahrnout i míru rizika pro každou ze zúčastněných stran.“²²

2.3. Státu

„Únik z daňového systému, neodvádění pojistného na sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, případně krácení odvodu zdravotního pojištění, to jsou problémy, které trápí především stát“²³.

Úředníci kompetentních úřadů o existenci nelegálního způsobu obživy ve své oblasti vědí, nicméně to ignorují. Tím důvodem může být, že jim není známé rozpětí těchto způsobů obživy, ani to, kdo a jakým způsobem se na tom podílí. Některé sociální odbory v severočeských městech mají k dispozici seznamy na černo pracujících osob, kteří jsou zároveň příjemci sociálních dávek. Tyto seznamy vznikají zejména na základě udání. *„Sociální odbor pak pořádá kontrolní zásahy na pracovní místa a na shromaždiště, kde se každé ráno scházejí nelegálně pracující osoby a odkud odjíždějí z práce. Při odhalení této ilegální činnosti je z „pracujícího“ vynuceno přiznání a následně mu jsou na půl roku pozastaveny sociální dávky“²⁴.*

„Zneužívání migrantů je úzce spojeno s neschopností bránit jejich práva v souvislosti s jejich nejistým statusem pobytu. Úřady se zpravidla zaměřují spíše na potrestání těchto lidí za porušení cizineckých zákonů než na ochranu jejich práv. Bez ohledu na to, jak se do situace zneužívání dostali, je nutno je identifikovat a potrestat ty, kteří je zneužívali. Stejně

²¹ Zaměstnávání cizinců a vysílání zaměstnanců a OSVČ do ciziny: z hlediska zaměstnanosti, pracovněprávních vztahů a volby práva, povolování pobytu cizinců na území ČR, nemocenského pojištění, zdravotního pojištění, důchodového pojištění, zdaňování příjmů. Olomouc: ANAG, [2005]- . Práce, mzdy, pojištění. Str. 212

²² KROUPA, Aleš. *Nelegální zaměstnávání a podnikání cizinců na českém trhu práce*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1997. str. 15

²³ DRBOHLAV, Dušan, ed. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3. str. 183

²⁴ HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8. str. 152

důležité, či dokonce důležitější je však omezit příležitost pro zneužívání tím, že poskytneme migrujícím pracovníkům reálnou šanci chránit svá práva tak, jak to mohou činit občané státu.“²⁵

Migranti se obvykle dostávají do situací, ve kterých souhlasí s pracovními podmínkami, které jsou horší než minimální podmínky stanovené státem, ve kterém pracují. Tyto podmínky jsou ale mnohem příznivější než se například ocitnout bez práce či příjmu, nebo se vrátit zpět do země původu. Tato situace bývá výhodná zejména pro zaměstnavatele, kteří mohou uspořít na mzdě, ochranných pomůckách, sociálních odvodech a daní. Odezvy států EU na tuto situaci jsou různé. Pokud v Nizozemsku migrant souhlasil s podřadnými pracovními podmínkami, soud vyslovil, že jeho zaměstnavatel „zneužil moc vyplývající z momentální situace a zneužil zranitelnost migranta za účelem jeho vykořisťování“. Tím se zaměstnavatel dopustil trestného činu obchodování s lidmi. (Střítecký, Topinka, 2013). Německo redukuje uplatnění konceptu obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování pouze na migranty. Tudíž je pro občany Německa mnohem těžší prokázat, že se stali obětí, nebo bylo zneužito jejich zranitelného postavení či bezmocnosti. „*Některé státy EU koncept vykořisťování interpretují pomocí podmínek, které jsou „neslučitelné s lidskou důstojností“, nikoliv pomocí konceptů „tísně“ či „zranitelnosti“. V praxi tyto státy uplatňují kritérium minimálních pracovních standardů. V případech, kdy nejsou minimální pracovní standardy respektovány, může být takové jednání považováno za obchodování s lidmi. Například Belgie uvádí jako jednu z charakteristik obchodování s lidmi „zaměstnání osoby v podmínkách neslučitelných s lidskou důstojností nebo umožnění zaměstnání v těchto podmínkách“.*“²⁶

Pozici cizinců na pracovním trhu a podmínky jejich začlenění zásadním způsobem ovlivňují zejména dva účastníci - stát a zaměstnavatelé. „*Stát ovlivňuje postavení cizinců na trhu práce jednak legislativou regulující vstup cizinců na pracovní trh, pracovněprávní legislativou a legislativou upravující různé režimy zaměstnávání, které jsou využívány především při zaměstnávání cizinců (agenturní zaměstnávání, zaměstnávání formou*

²⁵ La Strada, *obchod s lidmi za účelem nucené práce v Evropě*, souhrnná zpráva o situaci ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku 2006 [online]. Copyright © [cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: www.strada.cz

²⁶ STŘÍTECKÝ, Vít a Daniel TOPINKA. *Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013. ISBN 978-80-87558-11-9. str. 23

družstev).“²⁷ Tyto dvě formy jsou bohatě využívány zejména k zaměstnávání cizinců. Vyskytuje se zde ale vysoké riziko manipulace a zneužívání cizinců, kteří nemají vyjednávací schopnost, která je způsobena neznalostí českého jazyka, ale i neznalostí pracovního práva. Většina pracovních agentur se zaměřují na zprostředkování a zaměstnávání cizinců v terciálním sektoru, tedy na pozice, které jsou určeny pro flexibilní zahraniční pracovníky. Podmínky agenturního zaměstnávání jsou v zákoníku práce stanovena v ustanoveních §308 a §309. Velmi podstatným principem, je zde zásada, že zaměstnanci agentury práce dočasně přidělení k uživateli, nesmějí mít horší pracovní a mzdové podmínky než srovnatelní zaměstnanci uživatele.

Usměrňování zahraniční zaměstnanosti má v pravomoci úřad práce, který vydává pracovní povolení cizincům ze třetích zemí. Hlavním měřítkem při rozhodování, zda bude uděleno pracovní povolení, je skutečnost, zda na volné pracovní místo není k dispozici místní uchazeč o zaměstnání, eventuálně uchazeč ze zemí EU, nebo v neposlední řadě cizinec ze třetí země, který je evidován jako uchazeč o zaměstnání.(Trbola, Rákoczyová, 2010).

Nelegální migrace představuje pro stát dvojí důsledek v negativní formě. Jedná se především o ekonomické důsledky jakožto finanční ztráty vlivem neodvádění daní či rozmach šedé ekonomiky. Sociální důsledky znázorňují vyšší riziko kriminality, šíření nemocí, terorismu, poškozování podnikatelského prostředí či nerovnou konkurenci. „Na druhou stranu však Česká republika profituje z nelegální pracovní migrace především v tom ohledu, že poskytuje investorům přitažlivý flexibilní trh práce a potřebnou pracovní sílu. Může se někdy až zdát, že stát jako by přes svou restriktivní politiku zároveň nechával určité mezery v právu, díky nimž se cizinci mohou do země dostat a naplnit tak poptávku zahraničních investorů po levné pracovní síle.“²⁸ Na druhou stranu, pokud poptávka pomine, umožňuje udržování restriktivních politik zbavení se přespočetných migrujících pracovníků, a to kdykoli.

²⁷ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-067-7. str. 25

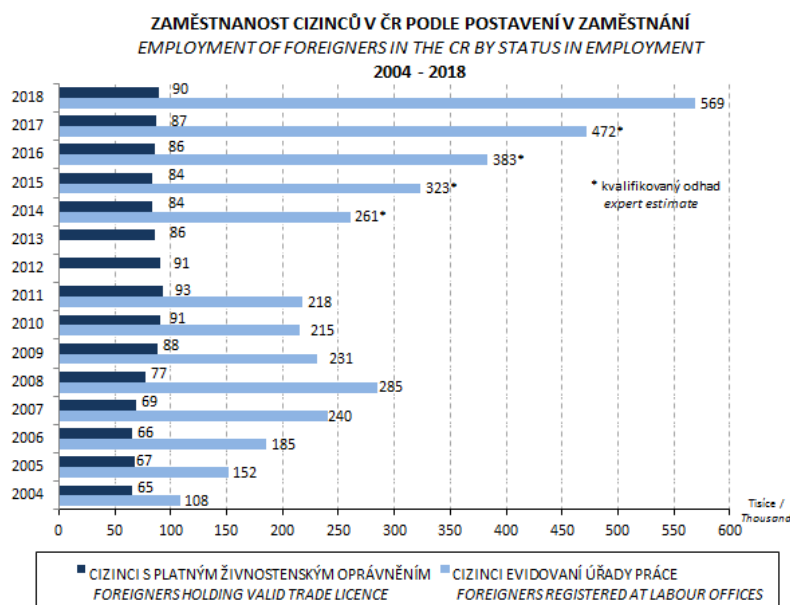
²⁸ SCHEU, Harald Christian a Ednan ASLAN. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-07-0. str. 189

„Boj proti nezákonnému obchodu se v žádném případě neomezuje na vlády a mezinárodní organizace. Právě naopak: nevládní organizace se staly zásadní součástí obrazu jednak proto, že přinášejí nástroje a schopnosti, které vlády obvykle postrádají.“²⁹

V oblasti ekonomické migrace jsou vytvářeny a realizovány projekty v rámci meziresortní spolupráce ústředních orgánů státní správy, které prezentují efektivní nástroje podpory migrace vybraných cílových skupin občanů třetích států, na jejichž vstupu a pobytu na území ČR projevuje český stát zvýšený zájem. „Cílem migračních projektů je zefektivnění migrační procedury cestou zjednodušení procesu podávání a vyřizování žádostí cizinců o pracovní oprávnění (povolení k zaměstnání, zaměstnanecká karta, modrá karta nebo karta vnitropodnikově převedeného zaměstnance).“³⁰

Statistiky ohledně počtu zaměstnanosti cizinců v ČR sice existují, ale mohou být zavádějící. Různá data totiž sbírají různé orgány a poté musejí být kompilována, tudíž statistická data nevyjadřují realitu vždy úplně přesně. Nicméně k 31.12.2018 Český statistický úřad evidoval 90 tisíc cizinců s platným živnostenským oprávněním a 569 tisíc cizinců evidovaných Úřadem práce.

Graf: zaměstnanost cizinců v ČR podle postavení v zaměstnání od roku 2004- 2018

²⁹ NAÍM, Moisés. *Černá kniha globalizace*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-866-2. str. 190

³⁰ Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Copyright © [cit. 21. 01. 2020]. Dostupné z: www.czso.cz

3. Odvětví nelegální práce

Seznam odvětví, v nichž se objevují případy obchodu s lidmi za účelem nucené práce, je zcela určitě dlouhý. Zasaženo je především zemědělství, stavebnictví a potravinářský průmysl, kde dochází k porušování předpisů z důvodu najímání pomocné nízkokvalifikované pracovní síly. Avšak objevují se i mnohá další, jako kosmetické salony, domácí práce či nucená žebrota. Migrující pracovníci jsou skupinou ohroženou obchodem s lidmi za účelem nucené práce. Vzhledem k tomu, že jejich pozice je často nejistá a zranitelná, stávají se snadným terčem zneužívání a mnohdy jsou donuceni vykonávat práci v podmínkách podobných otroctví. (La Strada, 2006)

V dílčích regionech České republiky můžeme nalézt různé formy adaptace ilegálního uplatnění se na pracovním trhu. Nelegálně pracující osoby jsou v naprosté většině případů závislé na pobírání sociálních dávek, někteří pobírají invalidní či starobní důchod. I ženy na mateřské dovolené si přivydělávají. Tento styl nelegální obživy je různý v závislosti na ekonomických možnostech daného regionu, na nabídce trhu práce a zejména na poptávce po nekvalifikované pracovní síle, kterou představují z velké většiny Romové. Mnohokrát se již hovořilo o tom, že jsou Romové na trhu práce diskriminováni, nebo nemají rovné příležitosti s majoritní společností. (Hajská, Poduška, 2006)

„V ČR, na Slovensku, jakožto i v jiných zemích západní a střední Evropy je migrace motivována především nedostatkem pracovních sil v různých odvětvích. Nelegální práce je rozšířena hlavně tam, kde je využívána málo kvalifikovaná, sezónní, dočasná nebo příležitostná práce, vykonávána v nepřehledných a nesnadno kontrolovaných podmínkách.“³¹

Imigranti pomáhají zaplnit pracovní místa v České Republice a tím tedy přispívají k zaplnění pracovních sil v různých sférách, ve kterých zaměstnanci určité země z určitých důvodů nemohou práci vykonávat. Jak je známo, jsou obecně zdrojem velmi levné a flexibilní pracovní síly. Typické pro cizince je zdroj levné pracovní síly spolu s časovou flexibilitou. Faktory, které podporují nelegální migraci občanů třetích zemí a jejich nelegální práci, kterou zde vykonávají, patří hlavně existence neformální pracovní sféry a také nedostatečné postihy či různá opatření vůči těm, kdo takové osoby zaměstnává.

³¹ ŠTEFKO, Martin. Vymezení závislé a nelegální práce. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, 279 s. Studie lidských práv. ISBN 978-808-7146-729. str. 243

Odvětví, kde se nucená práce objevuje nejčastěji, jsou ta, která závisí na příležitostné a dočasné pracovní síle, jsou nízkopříjmová a mají dlouhé řetězce subdodavatelů, které se nedají snadno rozlousknout. Odvětví, v nichž se objevuje zneužívání a obchod s lidmi, jsou rozsáhlá. Zajisté se neomezují pouze na nelegální a pololegální praktiky, jako je prostituce, žebrota a krádeže. I ve veřejném sektoru, buď přímo nebo prostřednictvím subkontraktace, se objevily případy zneužívání v pracovním procesu. (La Strada, 2006).

V souvislosti cizinců nebo občanů České Republiky, nelegální práce pro náš stát znamená menší výběr na daních. Dotýká se to také zdravotnictví, které má vyšší náklady na ošetření a péči osob, které nejsou v evidenci pojištěnců. Pro osoby, které se nerozhodly pro legální práci, znamená nelegální práce určitou nejistotu ve směru sociálním. Někdy se takové osoby sami vystavují nepříjemným podmínkám a při pracovním úrazu mohou ohrozit další zaměstnance.

Z pohledu podnikatelů a právnických osob jako takových by ztráta ilegálních cizinců znamenala značné potíže, bohužel ne malé. Cizinci jsou ale ti, co nesou v této nelegální sféře vyšší riziko, než kdokoli jiný. Týká se to především malé mzdy, špatné právní ochrany v sociálním schématu a také riziko úrazů a tím spojené poškození vlastního zdraví. (Svobodová, Mlezivová, 2013). Zaměstnavatelé se z nejrůznějších pracovních odvětví snaží do svých firem navnadit cizince s tím, že jim slíbí nějaké benefity. Tito lidé jim velmi často uvěří a jdou bezmyšlenkovitě do takových firem pracovat a postupně se na firmách, obohacující se na jejich úkor, stávají závislí. (Šiftová, 2016).

*„Nejvíce se nelegálního zaměstnávání dopouštějí zaměstnavatelé s menším počtem zaměstnanců (kategorie 1 – 9 zaměstnanců a 10 – 49 zaměstnanců) nebo bez přihlášených zaměstnanců. Kontrolní praxe však ukazuje na fakt, že se mnohdy na jednom větším pracovišti nachází více těchto menších zaměstnavatelů. Není tak výjimkou, že po zahájení kontroly jednoho pracoviště je následně zahájena kontrola se třemi až čtyřmi zaměstnavateli“.*³²

„Odvětví, kde je naopak míra výkonu nelegální práce slabá či téměř neexistuje, je definováno velkými podniky, které své málo produktivní činnosti zadávají externím

³² Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright ©4 [cit. 17. 08. 2018]. Dostupné z: www.suip.cz

podnikům či jednotlivcům. Takovými odvětvími je například automobilový či chemický průmysl.“³³

Ilegální činnosti můžeme podle Hajské a Poduška rozdělit do dvou základních kategorií. Jednou z nich jsou pracovní činnosti mající ekvivalent pracovního právního vztahu, tedy zaměstnaneckého poměru na pracovní smlouvu, nicméně k uzavření této pracovní smlouvy či dohody nedojde. Trestného činu se dopouští jak zaměstnavatel či zadavatel prostřednictvím subkontrahentů, (tj. zakázku na konkrétní práci zadají konkrétní firmě, které poté nelegálně najímá pracovní sílu), tak i pracující. K nejčastějším druhům ilegální činnosti založené na ekvivalentu pracovního právního vztahu se řadí zejména různé stavební práce, zednické práce, úklidové práce, pomocné práce v supermarketech, obsluha v restauracích a podobně. Veškeré tyto aktivity jsou uzavřené na základně ústní dohody, což znamená, že pracující nemá za svůj pracovní výkon nijak garantovanou odměnu. I přesto, že je tato oblast velice nejistá, se nezaměstnaným vyplácí, jelikož při pobírání dávek neriskují tak velkou finanční ztrátu.

Druhou kategorií jsou činnosti, nepředpokládající vztah zaměstnavatele a zaměstnance. Tyto činnosti jsou vykonávány na základě rozhodnutí jednotlivců v reakci na poptávku v okolí a na zdroje surovin v oblasti. Mezi tyto ilegální aktivity můžeme zařadit celou směsici různorodých činností, kterými jsou například „etnořemesla“ (pletení košíků, řezbářství, malování aj.), hudba, sběr starého železa, hub, lesních plodů a jejich následný prodej.

Práce na černo se vyskytuje nejen v určitých tradičních odvětvích, ale v různých podobách prorůstá celou ekonomikou. Práce na černo se koncentruje do odvětví, kde je značně vysoká intenzita práce a výnosy spíše slabé. Jedná se tedy o celý souhrn oblastí, ve kterých dochází k organizačním potížím, nestabilitě činností a slabému zisku. V těchto oblastech je pak práce na černo „logicky“ využívána k produkci s co nejmenšími výdaji. (Drbohlav, 2008).

„V rámci jednotlivých sektorů je patrná existence jistého genderového rozdělení. Muži pracují převážně ve stavebnictví a lesnictví. Zemědělství, textilní průmysl, úklidové práce, práce v domácnosti jsou oblastmi, kde jsou zaměstnávány hlavně ženy. Muži i ženy pracují

³³ DRBOHLAV, Dušan, *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: Česko v evropském kontextu*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2008, ISBN 80-246-1552-5. str. 69

*v bistrech a restauracích nebo jako prodavači a prodavačky, což se vztahuje hlavně k vietnamské a čínské komunitě“.*³⁴

v oboru **stavebnictví** se snižuje počet zaměstnanců a to zejména těch, kteří by splňovali základní podmínky pro pracovní místa, která jsou spojená s provozem, eventuálně obsluhou zdvihacích zařízení. Upadající je i úroveň agenturních zaměstnanců, protože i zde jsou podle výpovědích některých zaměstnavatelů kvůli vysoké poptávce po pracovních silách k dispozici výhradně zaměstnanci, kteří mají značně horší kvalifikační požadavky než v uplynulých letech. Nedostatek praxe a absence základní kvalifikace v oblasti provozu zdvihacích zařízení či vázání břemen stále přetrvává. To má za následek to, že vznikají pracovní úrazy závažné i smrtelné. (SUIP, roční souhrnná zpráva o výsledcích kontrolních akcí, 2017).

Přesunout výrobu v tomto odvětví do částí světa, kde je levnější pracovní síla nelze. Naopak z povahy odvětví lze předpokládat vysoký přísun levné pracovní síly ze zahraničí. Jedná se o státy Evropského hospodářského prostoru ale i o státy mimo něj. Faktorů, jež ovlivňují český trh práce a to především v odvětví stavebnictví je řada. Patří sem například snaha zaměstnavatelů snižovat náklady a to včetně nákladů na pracovní sílu či dovoz pracovních sil ze zemí Evropského hospodářského prostoru i třetích zemí. „*Problematika dovozu pracovních sil má mnoho souvislostí z hlediska ekonomického, právního i sociálního a představuje velkou hrozbu z hlediska zaměstnanosti „domácích“ občanů a zachování sociálního státu.*“³⁵

Ve stavebnictví byla, je a vždy bude ilegální práce potíží. Její rozsah a druhy jsou ale velmi různorodé a podléhají také podstatným změnám v prostoru i čase. Když celkově hodnotím tuto problematiku v současné době, chci zdůraznit záporné dopady vývoje stavebnictví z pohledu zásoby práce a rozdělení rozpočtových zdrojů do některých odvětví veřejného investování. Některé firmy mnohdy bojují o existenci a zkoušejí co nejúčinnější způsoby snížení vlastních nákladů. To se poté odráží v zaměstnanosti a nemůžeme se tedy divit, že takto bezvýhodnou situaci zkoušejí vyřešit již zmíněnou nelegální prací.

Ve stavebnickém odvětví se řešil problém s porušováním bezpečnostních pravidel při výkopových pracích, zajišťování bezpečnosti na staveništi, nezajištění pracovníků proti

³⁴ La Strada, obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v České republice, 2004[online]. Copyright © [cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: www.strada.cz

³⁵ Projekt posilování bipartitního dialogu v odvětvích. SPS [online]. Copyright © [cit. 18. 08. 2018]. Dostupné z: www.sps.cz

riziku pádu při výškových pracích a v neposlední řadě také při nevhodném manipulování se skladovacími jednotkami. Další problémy, které se ve stavebnictví objevily, vedly ke zjištění nezapisování pracovních úrazů do knihy a také špatně prošetřené pracovní úrazy ze zaměstnavatelovy strany. (SUIP, roční souhrnná zpráva o výsledcích kontrolních akcí, 2017).

Nebezpečné jsou zejména činnosti, kterou jsou spojené s manipulací s materiálem, břemeny a také s dopravou. I nadále přetrvává nízká kultura bezpečnosti a podceňování rizik a to především ve stavebnictví (zaměstnanci pracují značně lehkomyšlně, bezstarostně a bez náležitého proškolení). Právě v těchto odvětvích a oborech činností cizinci z velké části vykonávají převážně fyzickou práci. *„Úkolem společnosti ČR je vytvářet cizincům podmínky pro jejich začlenění do společnosti včetně ochrany před diskriminací a dalšími negativními jevy jako je nucený výkon práce načerno, ve špatných pracovních podmínkách, bez dostatečného zajištění jejich bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, s vysokým rizikem vzniku pracovního úrazu apod.*³⁶

Mimořádná kontrolní akce realizovaná v souladu s *Ročním programem kontrolních akcí Státního úřadu inspekce práce na rok 2018*, která probíhala od 5. 11. do 9. 11. 2018, byla zaměřena na oblast stavebnictví. Kontrolami byly zjištěny 4 nelegálně pracující osoby, ve 2 případech se jednalo o občany ČR a ve 2 případech o občany Ukrajiny. V rámci těchto kontrol bylo zjištěno 9 porušení pracovněprávních předpisů. Kromě výkonu nelegální práce bylo kontrolní činností dále zjištěno: porušení spočívající v nedodržení povinnosti zaměstnavatele mít v místě pracoviště kopie dokladů prokazujících existenci pracovněprávního vztahu a porušení v oblasti informační povinnosti zaměstnavatele v souvislosti se zaměstnáváním zaměstnanců ze zahraničí. (SUIP, roční souhrnná zpráva o výsledcích kontrolních akcí, 2018).

Lesnictví se z pohledu rizikovosti práce řadí na první místa tohoto pomyslného žebříčku různých odvětví. Důvodem je, že v lesnictví máme velký počet prací, které probíhají skoro celý rok ve venkovních podmínkách, které navíc ovlivňují podmínky klimatické. Jedná se o velmi namáhavou a fyzicky náročnou práci, která navíc vyžaduje dobrou zdravotní kondici, zdatnost apod. Jde o těžební činnost, která se řadí po celém světě k nejrizikovějším v lesním hospodářství. Jedná se také o činnost, kde je vyšší šance

³⁶ SVOBODOVÁ, Lenka; MLEZIVOVÁ, Iveta. Nelegální migrace a některé její souvislosti. *Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti* [online], 2013, roč. 6, speciální č. Migrace. Dostupný z www.bozpinfo.cz ISSN 1803-3687.

smrtného úrazu, než u jakýchkoliv jiných odvětví. Spolu s tím také souvisejí nemoci, které se často setkávají s pracovním výkonem nebo kontaktem s živými organismy. (Roční souhrnná zpráva o výsledcích kontrolních akcí, 2017). Zaměstnavatelé často najímají migranty pro jejich jazykovou neznalost a nedoporučují jim učit se místní jazyk. V odvětví, jako je lesnictví v České republice, jsou zaměstnavatelé vypočítaví a snaží se pracovníky izolovat ve vzdálených oblastech, a tím jim zabránit v kontaktu s místní populací. (La Strada, 2006).

4. Pracovní podmínky

Nelegální pracovníci často strádají po všech stránkách. Bývají všemožně vykořisťováni, a to především z hlediska platu, podmínek na práci, nebo délky pracovní doby. Žijí v nepřetržitém strachu, a to z toho důvodu, že budou odhaleni. Tento pocit bývá doprovázen obtížnou sociální situací a životními podmínkami, např.: bydlí na pracovišti. Z důvodu svého nelegálního statusu, snahou ušetřit co nejvíce peněz a vyčerpaností ze samotné pracovní činnosti mají omezené příležitosti být součástí veřejného nebo politického života. (Drbohlav, 2008).

„Mnoha dobrovolně propašovaným přistěhovalcům zůstává závratný a svévolně stanovený dluh, který je zavádí do manufaktur nebo jiných zařízení s vykořisťovatelskými pracovními podmínkami, které jim příhodně dohodí pašeráci.“³⁷

V roce 2007 prováděl Zdeněk Čermák spolu s Dagmar Džúrovou dotazníkový šetření, ve kterém se zaměřovali na pracovní a životní podmínky nelegálních migrantů v České republice. Celá analýza se dotýkala dvou skupin migrantů. Migrantů přicházející do Česka z post – sovětských zemí a těch, kteří přicházejí z Vietnamu. Dotazník obsahoval 118 otázek. Nejdříve byly zjišťovány základní informace o respondentech (občanství, současný pobytový a pracovní režim v České republice), dále pracovní zařazení, profese a důvody příchodu do Česka. Nejpodstatnější otázky byly směřovány na způsob získávání informací o zaměstnání, režim práce a odpočinku, způsob a výše výplaty, jaké jsou výhody a nevýhody nelegální ekonomické aktivity a otázky zaměřené na oblast bydlení.

Z doložených výsledků vyplynulo, že značná část nelegální migrace byla podněcována z ekonomického hlediska. Výše mzdy a pracovní podmínky byli upřednostňováni před kvalitou bydlení či trávením volného času. Vše je podřízováno finančním ziskům. Dále bylo

³⁷ NAÍM, Moisés. *Černá kniha globalizace*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-866-2. Str. 86

zjištěno, že se migranti nejčastěji dostávají na černý pracovní trh legálním příchodem na turistická víza s postupným zapojováním se do nelegálních ekonomických aktivit. Vietnamští migranti na rozdíl od post – sovětských byli zaměstnáváni spíše v menších firmách, které se zabývali obchodem. Pracovali méně hodin a bydleli buď ve vlastním bytě, nebo v podnájmu. Pro post – sovětské migranty je charakteristická práce ve stavebnictví nebo průmyslu ve větší firmě a více hodin. Nejčastěji bydleli na ubytovně. *„bydlení nabývá různorodých forem a kvality od bezdomovectví přes ubytovny až po najímání bytů. Vyskytují se případy bydlení v nedůstojných podmínkách přelidněných a málo vybavených prostor, stejně jako relativně dobrá úroveň kvality bydlení z hlediska počtu bydlících, tak vybavenosti“*³⁸. Jako nejvíce negativní se ukázal faktor „odtržení od rodiny“ obzvláště u osob starších třiceti let a více a u migrantů z Vietnamu. Mladší věková skupina byla nejvíce nespokojena s nízkým platem. Za podstatné lze považovat ověření, že vykořisťování ze strany zaměstnavatele bylo potvrzeno jako významný negativní faktor, ale pouze u migrantů z post – sovětských zemí. Jedná se především o nízkou odměnu za práci nebo vůbec nevyplacení peněz, pracovní podmínky a délku pracovní doby. Nejvyšší spokojenost migrantů byla prokázána ve vztahu k jejich zdravotnímu stavu, což potvrzuje, že nelegální migrace je velmi namáhavou aktivitou, která vyžaduje perfektní zdravotní stav.

Zaměstnanost cizinců je koncentrována v odvětvích se zvýšeným zdravotním rizikem, tedy o nemoci z povolání nebo pracovní úrazy. Jak už bylo několikrát zmíněno, zaměstnání, které migranti obsazují, jsou často tělesně náročné, zdraví nebezpečné a někdy i ponižující. Desetihodinová, dvanáctihodinová či delší pracovní doba, též práce o svátcích a víkendech je celkem běžnou praxí. Nepravidelná a dlouhá pracovní doba navíc snižuje účast migranta na jazykovém vzdělávání, práce v cizineckém kolektivu znesnadňuje rozvoj sociálních sítí s místní populací a výkon nekvalifikované práce vede ke ztrátě profesních dovedností. Migranti musí mnohdy snášet trýznivé pracovní podmínky, které jsou spojené například s prací pod širým nebem i za špatného počasí, nebo s nadměrným hlukem, prachem a jiné. V důsledku nevyhovujících pracovních podmínek často dochází k pracovním úrazům. *„Nevyhovující pracovní podmínky a nedodržení bezpečnosti práce se mohou projevit jako rizikové faktory obzvláště v situaci, kdy dotyčný migrant není účastníkem systému veřejného zdravotního pojištění, nebo nemá vůbec platné pojištění,*

³⁸ DRBOHLAV, Dušan, ed. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3. str. 150

*případně neví o svých právech a nedostal od zaměstnavatele průkaz pojištěnce.*³⁹ Migranti na českém pracovním trhu mají značně snížený přístup k práci na dobu neurčitou, což představuje nejstabilnější typ zaměstnání. To je způsobeno dvěma význačnými faktory: ochranou místní pracovní síly ze strany státu a tím, co a koho zaměstnavatelé upřednostňují.

Nelegální aktivity migrantů, bývají spojovány především s počáteční fází pobytu, v České republice. Přechod od nelegálních aktivit může vést k uplatnění na regulárním pracovním trhu. Migranti, kteří v zemi původu úspěšně dokončili středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání, v České republice nastupují na nekvalifikované eventuálně nízko kvalifikované pracovní pozice, a to v důsledku neznalosti českého jazyka či povaze dostupných pracovních příležitostí. Do českých pracovních kolektivů se dostávají pouze ti cizinci, kteří se česky naučili relativně dobře – jedná se zejména o bývalé studenty, azylanty, nebo o motivované jedince, kteří se český jazyk učí ve svém volném čase. Rozvoj sociálních vztahů má značný dopad na psychickou pohodu. Právě kvalita mezilidských vztahů na pracovišti bývá nejčastějším faktorem spokojenosti pracovníků se svým zaměstnáním.

Aby migranti zlepšili svůj životní standard, volí nejčastěji dva způsoby zvyšování příjmu. Jedná se zejména o časovou flexibilitu a ochotu pracovat přesčas, což ale není vždy umožněno. Viz. Rozhovor s cizincem ze třetí země, který se uskutečnil v roce 2008.

„T: A proč jste tu práci ukončil?”

Tlumočnick: Takže mu platili jen osmdesát korun za hodinu, takže to byla skoro minimální mzda, která mu nestačila na životní minimum.

T: A když jste nastupoval, tak jste věděl, že budete brát takovou mzdu?”

Tlumočnick: Ta agentura mu řekla, že tam je hodně práce, a tak denně může pracovat až dvanáct hodin, tak se mu může zvýšit plat. Avšak po tom, co tam přišel, tak pracoval jen osm hodin, takže se mu ten plat snížil. Jenže když je tady někdo cizinec, tak má papíry –

³⁹ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-067-7. str. 54

musí moc zařizovat a hrozně moc výdajů musí vydávat na to papírování, na daně a položky, výdaje měl moc vysoký. ⁴⁰

Druhým způsobem zvyšování příjmu, bývají přivýdělky v podobě stálé činnosti, nebo nárazových brigád. Obě strategie jsou časově náročné, s čímž souvisí nedostatek volného času, který má negativní důsledky na integraci do společnosti a to především v oblasti vztahové a jazykové.

Pracovníci bez platného pracovního povolení se stali ve světě prvořadým magnetem pro textilní manufaktury. Na tyto závody se stalo pravidlem zaměstnávat ženy, které jsou placené od vyrobených kusů, což garantuje dlouhou pracovní dobu a povolené chování, které je mnohdy vymáhané násilím či zastrašováním.

5. Faktory, které mají vliv na zneužívání migrujících pracovníků a na obchod s lidmi za účelem nucené práce

„Migrující pracovníci se často cítí zodpovědní za chybná rozhodnutí a neznají možnosti, které jim garantuje národní a mezinárodní právo. Zaměstnavatelé je navíc často najímají pro jejich jazykovou neznalost a nedoporučují jim učit se místní jazyk. Zneužívání v domácnosti, tj. v soukromí, je obzvláště problematické, jelikož zde je odhalení a možnost pomoci zvenčí mnohem komplikovanější.“ ⁴¹

Obchod s lidmi, který jako jeden z mnoha v dnešní době vzkvétá, je zároveň tím eticky nejodpudivějším odvětvím nelegálního obchodu. Navíc je hluboce zapojený a zapletený do mezinárodních stále složitějších migračních toků. Lidské impulzy, pohánějící migraci se nesnadno ovládají. *„Migranty může vést pracovní příležitost, naděje, zoufalství, nebo prostá potřeba žít. Obchodníci s lidmi z těchto impulzů kořistí a díky své schopnosti vyhnout se překážkám zavedeným vládami, dovedou lidské impulzy přeměnit v zisk.“* ⁴²

Izolace, závislost a neznalost práv migrujících pracovníků tvoří skupinu faktorů, které jsou společné pro případy obchodu s lidmi za účelem nucené práce. Tyto tři faktory se vztahují ke zranitelné situaci migrujících pracovníků. Jedná se zejména o osoby, které nemají rodinu či přátele v zemi původu či v zemi cílové. Navíc neznají danou kulturu,

⁴⁰ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-20-4. str. 33.

⁴¹ La Strada, *obchod s lidmi za účelem nucené práce v Evropě*, souhrnná zpráva o situaci ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku 2006 [online]. Copyright © [cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: www.strada.cz

⁴² NAÍM, Moisés. *Černá kniha globalizace*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-866-2. Str. 87

jazyk nebo geografii svého nového místa pobytu. Žijí sami se svou zranitelností a bývají často zneužívány na základě hrozeb, zastrásování či podvodu. V české republice bývají migranti z Vietnamu či Ukrajiny často ve styku v rámci svých vlastních komunit. Kulturní a jazyková odlišnost je zásadním faktorem mezi Vietnamci. V případě Ukrajinců se jedná zejména o pracovní podmínky.

V Irsku je sociální kontrola obchodovaných migrujících pracovníků spojována s varováním, které jim nařizuje, aby se nekontaktovali s místní populací. Ve Velké Británii byli zaměstnanci úmyslně drženi v jazykové bariéře. Migrující pracovníci nemají možnost vyhledat pomoc mimo síť svých známých, komunity či zprostředkovatele, jelikož jsou izolováni od majoritní populace. Závislost na zaměstnavateli je tak obrovská, že i přesto, že se jim podaří uniknout, se vrací zpět k zaměstnavateli.

Neznalost vlastních práv a izolace jako faktor, který umožňuje obchod s lidmi za účelem nucené práce, udržuje migrující pracovníky v mnoha směrech mimo působnost pomáhajících organizací a vede k negativním důsledkům dalších faktorů. Organizace La Strada v souhrnné zprávě o situaci ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku pro řešení situace zranitelnosti a závislosti, která vede k vykořisťování, doporučuje a říká: *„Informace a podpora ve formě advokační práce by měla být poskytnuta migrujícím pracovníkům co nejdříve jak v zemi původu, tak v zemi cílové a ve formě, která je nejvhodnější pro danou skupinu a vede k jejich posílení. Je třeba zajistit adekvátní národní a místní systém, kapacitu, služby a trénink pro potírání obchodu s lidmi za účelem nucené práce. Pouze tak je možné, aby všichni relevantní aktéři měli potřebné znalosti nutné k identifikaci obchodovaných osob, k zajištění jejich ochrany a adekvátního postupu pro řešení problémů souvisejících s obchodováním“⁴³.*

Hrozba násilím migrujícím pracovníkům, jejich rodinám či jiní formy donucení je jeden z dalších faktorů, který má vliv na zneužívání migrujících pracovníků a na obchod s lidmi za účelem nucené práce. Mezi běžné formy donucení můžeme řadit například: zadržování dokumentů či mzdy, vytváření závislosti na zaměstnavateli, nebo dlužní otroctví. Dlužní otroctví znamená, že konkrétní osoba pracuje, aby splatila dluh nebo půjčku a tudíž mu není vyplácena mzda, nebo mu je výrazně snížena. Dluh může vzniknout migrujícímu pracovníkovi již v zemi původu, kdy se jedná buď o půjčku od

⁴³ La Strada, *obchod s lidmi za účelem nucené práce v Evropě*, souhrnná zpráva o situaci ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku 2006 [online]. Copyright © [cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: www.strada.cz

rodiny a příbuzných, nebo od lichvářů. Tato půjčka obvykle slouží na cestu a na financování začátku v cílové zemi.

Hrozba jako taková, je velmi účinnou formou donucení. Nejtypičtější bývá hrozba násilím, udání cizinecké policii, manipulace, psychický nátlak či vyhrožování. Proti ženám je využíváno především sexuální obtěžování, zneužívání a hrozby sexuálním násilím. Některé další způsoby kontroly bývají spojeny s životními podmínkami. Nejčastější je ubytování, které je vázáno na zaměstnání, což pro migranty představuje nepřetržité riziko, že se z nich stanou bezdomovci a to v případě, pokud toto zaměstnání ztratí. Ubytování je navíc velmi nevyhovující, často přelidněné, předražené a problémem jsou nedostatečné hygienické podmínky. Nezbytnost uživit rodinu a zabezpečit její elementární potřeby je motivací vydržet a snášet nelehké podmínky, o kterých často bývá domněnka, že jsou dočasné.

„Někteří Vietnamci se do Česka dostanou díky ilegálním institucím, které je nutí zde pracovat v oblasti sexuálních služeb (jde o ženy a děti) nebo ve velmi těžkých pracovních a životních podmínkách (zákaz vycházení, zadržování pasů, finanční vydírání apod.)“⁴⁴

Složitě migrační a pracovně právní normy, můžeme považovat za další faktor v oblasti obchodu s lidmi za účelem nucené práce a to z toho důvodu, že je mezi zeměmi mnoho rozdílů, které komplikují migrujícím pracovníkům poučit se například o svých právech či o tom, komu mohou důvěřovat. V České republice je pracovní oprávnění vázáno na jednoho zaměstnavatele, místo výkonu práce a specifickou práci. Toto oprávnění je platné pouze na jeden rok a je spojené s povolením k pobytu, proto ztráta nebo ukončení jednoho, má za důsledek zrušení druhého. Výhrůžka vyhoštěním může být aplikována jako metoda, kterou mohou přimět migranty, aby se podřídili značně nevyhovujícím podmínkám. Tato situace dává cizinci pouze možnost snášet pracovní vykořisťování, nebo přijít o zaměstnání a současně i o povolení k pobytu. Ve Velké Británii velmi rychle zjistíme, že zde existuje hodně komplikovaný systém s mnoha odlišnými formami víz a pracovních oprávnění, které jsou určené pro různé kategorie pracovníků a zemí původu. *„Vzhledem k tomu, jak komplikovaný je systém inspekce práce a migrační systém, a přičteme-li k tomu ještě množství různých odborů a rezortů, které mají na starosti odlišné administrativní úkony, je pro migrující pracovníky velmi složité pochopit, jaké mají povinnosti, nároky a možnosti*

⁴⁴ DRBOHLAV, Dušan, ed. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3. str. 242.

*pomoci.*⁴⁵ Pokud k tomu všemu ještě navíc přičteme jazykovou bariéru, migrující pracovníci mají pouze jedinou možnost – spoléhat se na to, jaké jim pochybní agenti a prostředníci poskytnou informace ohledně pravidel dané země.

*„Ve dnech 14. – 18. 5. 2018 proběhla mimořádná kontrolní akce nelegálně zaměstnávaných občanů ČR a cizinců, která byla zaměřena na pracovní vykořisťování. Z kontrolní i poradenské činnosti, která je inspektoráty široké veřejnosti poskytována, vyplývá stále přetrvávající nízké právní povědomí o pracovněprávní problematice, a to nejen u cizinců. Jako problematická se v případě cizinců jeví také jazyková bariéra. Výše uvedené skutečnosti tak mohou mít vliv nejen na zvýšený výskyt výkonu nelegální práce u těchto osob, ale také zvýšení rizika pracovního vykořisťování“.*⁴⁶ Což nasvědčuje tomu, že nelegální obchod nejenže stoupá vzhůru, ale i jeho provázanost se sociální krizí, s korupcí, konflikty a vykořisťováním je nekomplexnější od doby zrušení obchodu s otroky.

*„Ti, kdo profitují z nezákonného obchodu, si ani nedávají velkou práci s tím, aby se ukrývali v pozadí. Mnozí svoje obchody provozují veřejně a vyzývají úřady, aby si na ně došlápaly – nebo je zvou k tajné dohodě.“*⁴⁷ Mezi legálními a nelegálními operacemi se vyskytuje ohromná šedá oblast, přinášející nelegálním obchodníkům obrovské výhody.

Doposud žádná země nepřijímá všechny typy přistěhovalců s otevřenou náručí. Spíše je tomu naopak. *„Dnešní migrace bují navzdory barikádám kvót, zákazů, hraničních kontrol, složitému spektru víz a pracovních povolení s odlišnými podmínkami, které se liší od jednoho cílového místa k druhému.“*⁴⁸ Vlna migrantů se ale těmto nárokům nikterak ochotně nepřizpůsobuje. Realitou je, že hrozí jejich překonání. Tento tlak způsobuje prospívání obchodu s lidmi.

6. Kontrolní činnost orgánů státní správy

Když se vrátíme do minulosti, tak zjistíme, že v našich zemích jsou již od 13. století záležitosti bezpečnosti práce řešeny jako dlouhodobý proces probíhající v kulturním a hospodářsky vyspělém státě. Aby bylo možné co nejlépe postihnout nelegální

⁴⁵ La Strada, *obchod s lidmi za účelem nucené práce v Evropě*, souhrnná zpráva o situaci ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku 2006 [online]. Copyright © [cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: www.strada.cz

⁴⁶ Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright © [cit. 30. 10. 2019]. Dostupné z: www.suip.cz/roční-souhrnná-zpráva-o-výsledcích-kontrolních-akcí-za-rok-2018

⁴⁷ NAÍM, Moisés. *Černá kniha globalizace*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-866-2. str. 11

⁴⁸ NAÍM, Moisés. *Černá kniha globalizace*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-866-2. str. 88

zaměstnávání, bylo za potřebí novelizovat zákon o zaměstnanosti, zákoník práce a zákon o inspekci práce. Dále došlo ke sjednocení a zkoordinování práce Úřadu práce, Celní správy, České správy sociálního zabezpečení a Inspekce práce. (Kapoun, 2012)

Kontrola nelegální práce má oporu v zákonné úpravě Zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce, a v ustanovení § 125, § 126 a § 127. Postup při provádění kontrol je upraven v zákoně č. 255/2012 Sb., o kontrole, ve znění pozdějších předpisů. Kontrolní orgány v oblasti nelegální práce mají podobu správního dozoru, který pozoruje chování nepodřízených subjektů a porovnává jejich činnost s žádoucím chováním vyplývající z požadavků právních norem (Bělina, 2012)

Od roku 2012 stát zvýšil počet kontrol až na dvojnásobek. Největším problémem je ukázat pracovní smlouvu ihned při zásahu kontroly. Není možné ji předložit o den nebo dokonce týden později. Zaměstnavatelé tak musí zajistit, aby smlouva byla na stejném místě jako zaměstnanec. “ *V případě práce v kanceláři nejde o nic složitého, ale firmy si velmi stěžovaly na plnění tohoto nařízení u **terénních zaměstnanců** nebo u zaměstnanců stěhujících se po různých pracovištích (například na stavbě“⁴⁹. V tom případě postačí listinná kopie smlouvy, v rámci takto problémového zaměstnání pak je možné vytisknout smlouvu z elektronické podoby.*

Podle souhrnné zprávy SUIP z roku 2017 je odhalování a potírání nelegální práce dlouhodobě jednou z hlavních kontrolních priorit Státního úřadu inspekce práce i celého resortu Ministerstva práce a sociálních věcí, a to v souladu s prioritami vnitřní politiky Evropské unie

Výkon a uskutečnění nelegální práce s sebou nese negativní důsledky, na které lze nahlížet jak z pohledu osob, které nelegální práci vykonávají, tak také z pohledu daňového systému a systému sociálního zabezpečení a v neposlední řadě také z konkurenceschopnosti obchodních subjektů, umožňující výkon nelegální práce. Povinností orgánů inspekce práce je působit preventivně a represivně nejen na zaměstnavatele, který umožňuje výkon nelegální práce, ale také na zaměstnance, kteří by se mohli výkonu nelegální práce dopustit. Pozitivním jevem je rostoucí informovanost a právní povědomí, a to jak na straně zaměstnavatelů, tak na straně zaměstnanců, o právech a povinnostech spojených s výkonem závislé práce. Korektní zaměstnavatelé si uvědomují užitečnost a

⁴⁹ Nelegální práce - práce načerno | Flek. Flek.cz - Na správném místě - nabídka práce, brigády, úřady práce | Flek.cz [online]. Dostupné z: <https://flek.cz/clanky/zakonik-prace/nelegalni-prace-nacerno>

prospěšnost kontrol jako preventivní nástroj před nekalými soutěžními praktikami, mezi které lze nelegální zaměstnávání bezesporu zařadit. K naplnění dochází také v případě preventivní role kontrol, kdy při opakovaných kontrolách již nebývají zjištěny nedostatky a zaměstnavatelé uznávají provedenou kontrolu jako návod ke svému dalšímu postupu v souladu s právními předpisy. Nedílnou součástí činnosti kontrolní činnosti je také poradenská a konzultační činnost, která je poskytována v rámci kontrol, ale také prostřednictvím elektronické komunikace.⁵⁰

Kontrolní akce realizované v roce 2017:

Kontrola dodržování pracovněprávních předpisů na základě podnětů směřujících do úseku pracovních vztahů a podmínek, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, zaměstnanosti. (Roční souhrnná zpráva o výsledcích kontrolních akcí provedených inspekcí práce za rok 2017)

Kontrolní akce v oblasti pracovních vztahů a podmínek

- Kontroly agenturního zaměstnávání
- Kontroly dodržování minimální a zaručené mzdy
- Kontroly rovného zacházení, zákazu diskriminace a rovného odměňování mužů a žen
- Kontroly dodržování minimální a zaručené mzdy u zaměstnavatelů v osobní autobusové dopravě
- Kontroly ochrany osobních práv zaměstnanců při provozování kamerových a jiných monitorovacích systémů na pracovišti

Kontrolní akce v oblasti zaměstnanosti vč. nelegálního zaměstnávání

- Kontroly nelegálního zaměstnávání občanů ČR a cizinců
- Kontroly dodržování rovného zacházení se zaměřením na odměňování cizinců
- Kontroly zprostředkování zaměstnání bez povolení
- Kontrola plnění povinného podílu zaměstnávání osob se zdravotním postižením

⁵⁰ Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright ©4 [cit. 17. 08. 2018]. Dostupné z: www.suip.cz

„V roce 2017 bylo v rámci hlavního úkolu Kontroly nelegálního zaměstnávání občanů ČR a cizinců a souvisejících kontrolních úkolů provedeno celkem 9 707 kontrol, zaměřených na možný výkon nelegální práce. Kontrola odhalila celkem 2 918 osob vykonávajících nelegální práci. Z tohoto celkového počtu se v 767 případech jednalo o občany ČR. Se zaměstnáváním cizinců, a tedy i s jejich odměňováním se inspektoři setkávají často. S rostoucí ekonomikou doprovázenou rekordně nízkou mírou nezaměstnanosti a s tím souvisejícím nedostatkem pracovní síly, kterou nejsou zaměstnavatelé schopni v mnohých případech pokrýt z řad tuzemských pracovníků, roste zájem o zaměstnávání cizinců, ať už se jedná o občany EU či občany ze zemí mimo EU. Při kontrolách je zaměstnavateli inspektorům sdělováno, že primárním důvodem pro zaměstnávání cizinců v současné době není získání levné pracovní síly, ale potřeba zajistit provoz a neomezovat nedostatkem pracovníků výrobu a dostat tak nasmlouvaným zakázkám. S rostoucí poptávkou po pracovní síle, kterou není snadné uspokojit, vzrůstá i tlak na zvyšování mezd, a to nejen tuzemských, ale také zahraničních pracovníků.“⁵¹

6.1. Státní úřad inspekce práce a oblastní inspektoráty práce

Kontrolu na úseku zaměstnanosti vykonával do 31. 12. 2011 převážně Úřad práce. Od 1. 1. 2012, na základě novely zákona o zaměstnanosti, přešla tato kontrolní činnost na Státní úřad.

Kontrolu nelegální práce vykonávají orgány inspektorátu práce. V ČR je nejvyšším kontrolním orgánem Státní úřad inspekce práce, který má nejrozsáhlejší pravomoc v oblasti kontroly zaměstnanosti. Nachází se zde osm oblastních inspektorátů práce, mající působnost po celém území ČR. Jeden oblastní inspektorát vždy působí na území dvou krajů. Výjimkou je Středočeský kraj a Kraj Hlavního města Prahy, zde je jen jeden inspektorát pro jeden kraj. Dalšími oblastními inspektoráty jsou tedy pro: Jihočeský kraj a Vysočinu, Plzeňský a Karlovarský kraj, Ústecký a Liberecký kraj, Královéhradecký a Pardubický kraj, Jihomoravský a Zlínský kraj, Moravskoslezský a Olomoucký kraj⁵²

Úřad je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí a v čele úřadu stojí generální inspektor. Podřízenými orgány úřadu jsou jednotlivé oblastní inspektoráty práce, kde v čele stojí vedoucí inspektor. (Neugebauerová, 2018). Úřad je účetní jednotkou, přičemž jednotlivé inspektoráty jsou z hlediska hospodaření s majetkem, prostředky státního rozpočtu, účetnictví, pracovněprávních vztahů zaměstnanců a služebních vztahů státních

⁵¹ Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright ©4 [cit. 17. 08. 2018]. Dostupné z: www.suip.cz

⁵² Český statistický úřad [online]. Dostupné z: www.suip.cz [cit. 21. 3. 2014]

zaměstnanců jeho vnitřními organizačními jednotkami na úrovni odboru. (Roční souhrnná zpráva o výsledcích kontrolních akcí provedených inspekcí práce za rok 2017)

„Hlavním úkolem je kontrola dodržování povinností plynoucích z pracovněprávních předpisů včetně předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci. Kromě kontrol patří k základním úkolům Úřadu i inspektorátů poradenská, konzultační a osvětová činnost. Hlavním cílem práce Úřadu a inspektorátů je a musí být nikoliv represe, ale prevence, tedy snaha o předcházení negativním jevům – pracovním úrazům, nemocem z povolání a haváriím technických zařízení – a snaha o co nejlepší přípravu na zdolávání následků takových dějů, pokud k nim dojde. Principy prevence jsou obsaženy v zákoníku práce.“⁵³

Kontrolní činnost inspekce práce je prováděna skupinami inspektorů ve třech velkých oblastech. První oblast je pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci a bezpečnosti provozu vybraných technických zařízení. Druhá oblast se zabývá pracovněprávními vztahy a pracovními podmínkami. Třetí oblast tvoří inspektoři zaměřeni zejména na kontrolu nelegálního zaměstnávání. Orgány inspekce práce spolupracují i s jinými správními orgány, zejména s finančním úřadem, Policií ČR, živnostenským úřadem, ČSSZ a zdravotními pojišťovnami. (Neugebauerová, 2018).

Státní úřad inspekce práce zveřejňuje každý rok „Roční program kontrolních akcí“. Tento program je zveřejňován v souladu s § 4 odst. 1 písm. c) zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce.

6.2. Celní úřad

Základními právními předpisy, které nově upravují organizaci, postavení a věcnou a územní působnost celních orgánů jsou: zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky, vyhláška Ministerstva financí č. 285/2012, o územních pracovištích celních úřadů, která se nenacházejí v jejich sídlech, zákon č. 13/1993 Sb., celní zákon, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška Ministerstva financí č. 286/2012 Sb., o vnějším označení, odznamech, služebních stejnokrojích a zvláštním barevném provedení a označení služebních vozidel celní správy

Jednou z mnoha kompetencí celníků je i kontrola zaměstnávání cizinců, kterou provádí již čtrnáctým rokem, od vstupu do EU. Celníci při ní ověřují, zda osoby vykonávají práci na základě pracovněprávního vztahu nebo jiné smlouvy, a zda ji

⁵³ Inspekce práce v České republice.[online]. Copyright © [cit. 18. 08. 2018]. Dostupné z: www.mpsv.cz

vykonávají v souladu s vydaným povolením k zaměstnání a platným povolením k pobytu. V případě občanů zemí EU se ověřuje, zda zaměstnavatel oznámil tuto skutečnost úřadu práce. Občané ze zemí mimo EU mohou pracovat v tuzemsku pouze na základě platného povolení, osoby s trvalým pobytem povolení mít nemusí. Pokud zaměstnavatel uzavře pracovní smlouvu s občanem EU, má za povinnost o tom informovat úřad práce, a to nejpozději v den jeho nástupu do zaměstnání. Celníci zaměstnance, u kterých zjistí, že pracují nelegálně, předávají na místě příslušníkům Policie ČR.

Zda zaměstnavatelé plní oznamovací povinnost podle zákona o zaměstnanosti při zaměstnávání zaměstnanců ze zahraničí dohlíží také celní úřad. Za tímto účelem jim ministerstvo poskytuje způsobem umožňujícím dálkový přístup informace o povoleních k zaměstnání a o písemných informacích týkajících se cizinců. Celní úřad je povinen informovat o provedené kontrole příslušný oblastní inspektorát práce. V případě, že zjistí nedostatky, tak předá tomu oblastnímu inspektorátu podklady pro zahájení správního řízení o uložení pokuty. (zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti)

„V srpnu 2017 provedli pražští celníci kontrolní akci zaměřenou na dodržování zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Vytipovali si panelový dům v Praze 4 – Chodově, na kterém probíhaly zateplovací práce. Kvůli možnému útěku kontrolovaných cizinců, celníci nejprve obstoupili celý blok, aby mohla začít řádná kontrola. Celníci celkem zkontrolovali 14 pracovníků, šest jich pocházelo ze zemí Evropské unie (tři Slováci, tři Maďaři), šest bylo z Ukrajiny a zbylí dva z Moldávie. Ve čtyřech případech bylo zjištěno porušení informační povinnosti ze strany zaměstnavatele vůči úřadu práce, pět cizinců z Ukrajiny a dva Moldavané neměli povolení k výkonu práce vůbec, tudíž byli předáni cizinecké policii k dalšímu šetření a případnému vyhoštění z České republiky.

Celníci se rovněž velice často setkávají s nešvarem, že pracovníci ze zemí bývalého Sovětského svazu mají ve svém cestovním dokladu polské turistické nebo pracovní vízum, které je však v žádném případě neopravňuje na našem území vykonávat jakoukoli pracovní činnost. Cizinci bývají během kontroly rovněž lustrováni, zda se nenachází v evidenci systému CS jako dlužníci za pokuty v dopravě nebo jiné přestupky, při této kontrole bylo ovšem v tomto případě všechno v pořádku.“⁵⁴

Mezi současné činnosti celní správy patří:

⁵⁴ Pražští celníci a kontrola nelegální zaměstnanosti v metropoli | Celní správa ČR

- Celnictví - propouštění zboží do celních režimů, výběr cla při dovozu zboží ze zemí mimo EU
- Správa spotřebních daní - komplexní správa spotřební daně, dohled nad výrobou, skladováním, prodejem a dopravou vybraných výrobků
- Kontrolní - daňové kontroly a místní šetření, následné kontroly po propuštění zboží do celních režimů, kontroly v oblasti práv duševního vlastnictví, kontroly v oblasti mezinárodní úmluvy CITES (ochrana přírody), **kontroly nelegální zaměstnanosti - zaměstnávání cizinců**, kontroly v rámci státního dozoru v silniční dopravě
- Pátrání - odhalování trestné činnosti - clo, daně, CITES apod., protidrogová problematika
- Ostatní - asistenční činnosti - podpora poskytovaná celním úřadem jinému celnímu úřadu nebo daňové správě (např. předvádění osob, zajištění ochrany osob a majetku, zajištění dodržování veřejného pořádku např. na dražbách, převozy hotovostí a cenin apod.), vybírání a vymáhání peněžitých plnění

6.3 Generální ředitelství Úřadu práce ČR a krajské pobočky Úřadu práce

Dalším důležitým kontrolním orgánem v oblasti nelegální práce je Úřad práce České republiky, který je správním úřadem s celostátní působností podřízený Ministerstvu práce a sociálních věcí.⁵⁵ Úřad práce se člení na generální ředitelství se sídlem v Praze, krajské pobočky (14), které mají mnoho kontaktních pracovišť a pobočku pro hlavní město Prahu.

Povinnost vykonávat kontrolní činnost je obecně uložena generálnímu ředitelství, krajským pobočkám a kontaktním pracovištím Úřadu práce ČR zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Kontrolní činnost Generálního ředitelství Úřadu práce je upravena v § 127 odst. 1 ZoZ a spočívá zejména ve zjišťování, zda jsou správně plněny dohody o poskytování hmotné podpory na vytváření nových pracovních míst a hmotné podpory na rekvalifikaci nebo školení. Dále pak se tento orgán zaměřuje na plnění cílených programů celostátního charakteru.

⁵⁵ HENDRYCH, Dušan. Správní právo: obecná část. 8. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, xxxiv, 792 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-254-3. s. 169

Pokud úřad práce odhalí porušení ustanovení o tzv. nelegální práci a dalších ustanovení nového zákona s tím souvisejících, vyřadí uchazeče o zaměstnání z evidence a přestane poskytovat podporu v nezaměstnanosti. Dále pak Úřad práce může fyzické osobě vykonávající nelegální práci a zaměstnavateli, pro kterého je nelegální práce vykonávána, uložit sankce podle nového zákona o zaměstnanosti. (Jouza, 2003).

Regulační funkce úřadu práce, respektive usměrňování zahraniční zaměstnanosti je chápána zejména jako „ochrana“ pracovního trhu. Kritéria pro poskytnutí pracovního povolení jsou v moci úřadu práce jakožto ochránce regionálního trhu práce a především pak místních pracovníků. Kritéria pro poskytnutí pracovního povolení jsou dána primárně zákonem o zaměstnanosti. Podmínkou pro poskytnutí je nahlášení volného pracovního místa (administrativní kritérium), disponibilita pracovních sil a situace na pracovním trhu (situační kritérium). Tato uvedená kritéria jsou však zdrojem rozdílných strategií při regulaci zahraniční zaměstnanosti. *„Při rozhodování o délce platnosti uděleného pracovního povolení někde například rozhoduje vzdělání žadatelů, nebo zařazení do kategorie tzv. vysoce kvalifikovaný, nebo specializovaný pracovník.“*⁵⁶ Pro tyto pracovníky nemusí být na některých úřadech práce požadována běžná lhůta inzerce volného místa po dobu jednoho měsíce a povolení k práci je vystavováno takřka okamžitě. Úřady práce, lépe řečeno, vedoucí pracovníci mají k dispozici značnou volnost v rozhodování při udělování pracovních povolení. Odlišný přístup při udělování pracovních povolení i při jejich prodlužování spočívá v tom, že některé úřady buď akcentují zájmy místních pracovníků, nebo zájmy zaměstnavatelů. V případě střetu zájmů, musí pracovníci úřadu práce čelit řadě dilemat při rozhodování.

Integrační funkce úřadu práce, respektive zprostředkování práce cizincům, kteří jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání, možnosti zvyšovat jejich zaměstnatelnost či překonávat znevýhodnění při začleňování cizinců na pracovní trh bývá omezena pouze na evidenci či psychickou podporu nezaměstnaného, který je však způsobilý k tomu, aby si práci našel samostatně, nebo za pomoci sociálních sítí či veřejně dostupných informací. V takovém případě, je zprostředkování pouze podporou k svépomoci. Pokud nastane situace, kdy registrovaný nezaměstnaný cizinec nevykazuje žádný zájem o zaměstnání, jsou k přijetí práce doslova nuceni. *„zatímco někde jsou cizinci v evidenci považováni za problematické uchazeče, jinde je tomu přesně naopak. Na tomto stavu se do značné míry podílí rozsah a struktura zahraniční zaměstnanosti v jednotlivých regionech. Na potíže*

⁵⁶ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-20-4. str. 51

s cizinci v evidenci poukazovali zejména na větších úřadech práce, kde jsou v evidenci stovky těchto uchazečů, zatímco na menších úřadech práce jsou to spíše desítky“.⁵⁷

Způsobilost k vzájemné komunikaci mezi úřadem práce a uchazečem o zaměstnání je pro plnění integrační funkce velmi podstatný, neboť úzce souvisí s možností využívat nástroje zprostředkování, aktivní politiky zaměstnanosti (zejména využívání společensky účelných pracovních míst a veřejně prospěšných prací) a rekvalifikace. Jazyková rekvalifikace se mezi úřady liší. Tato odlišnost je dána zejména rozdílnou interpretací metodických pokynů, které se týkají možností úřadu práce hradit jazykovou rekvalifikaci pro cizince, tzn. výuku českého jazyka. Hrazení jazykové rekvalifikace (tedy jazykový kurz angličtiny nebo němčiny) není pro domácí uchazeče možné, výjimkou může tvořit například projekt ESF (Evropský sociální fond). Jazykové rekvalifikace pro cizince jsou v tomto ohledu výjimkou. Některé úřady práce si bohužel tohoto nejsou vědomi. Nejčastější příčinou nízkého zájmu o jazykové rekvalifikace (v délce dvou až tří měsíců) bývá u cizinců omezená možnost výdělku, nebo možnost najít rychle nové zaměstnání. Pokud nemá uchazeč z důvodu časově náročné rekvalifikace dostatek volného času k hledání zaměstnání, prodlužuje se tím doba strávená bez zaměstnání.

„Aktivity neziskového sektoru jsou považovány za doplňkové k aktivitám úřadu práce, zejména jedná-li se o práci s cizinci s jazykovou bariérou, o práci s azylanty a práci s cizinci vyžadujícími zvýšenou péči. Aktivity neziskového sektoru jsou tak významným zdrojem podpory zaměstnanosti a zprostředkování práce cizincům v situacích, které naráží na personální, finanční a mnohdy i kvalifikační kapacitu pracovníků úřadu práce“.⁵⁸

6.4. Cizinecká policie

Podle webového portálu Policie ČR je služba cizinecké policie charakterizována jako vysoce specializovaná složka Policie České republiky, plnící úkoly, které souvisejí s povolováním vstupu, pobytem cizinců na území ČR, uplatňováním represivních opatření, odhalováním nelegální migrace a řešením trestné činnosti spáchané v souvislosti s překračováním státních hranic a s přeshraniční trestnou činností. Nejvyšším orgánem je Ředitelství cizinecké policie, které spadá pod policejní prezidium a ministerstvo vnitra. Oddělení cizinecké policie jsou rozděleny na inspektoráty, které vznikly po vstupu České republiky do schengenského prostoru. Celkem je v ČR 48

⁵⁷ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-20-4. str. 61

⁵⁸ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-20-4. str. 67

inspektorátů a mají za úkol ochranu hranic, zajišťovat bezpečnost na letištích, provádět pobytové kontroly, odhalovat padělané doklady, kontrolovat vývoz a podílet se na mezinárodní spolupráci s policií. Nejvíce zatěžovaná je cizinecká policie v Praze. Zde sídlí několik oddělení, mající za úkol bytové kontroly přistěhovalců, potírat trestné činy, kontrolovat legální pobyty a další praktiky, které s tím souvisejí.

*„práce na Inspektorátu cizinecké policie je značně náročná a vyžaduje množství odborných právních znalostí, s čímž plně nekoresponduje vzdělání pracovníků a povaha průběžného vzdělávání tak, jak je na tomto inspektorátu nastaveno.“*⁵⁹ Pracovníci inspektorátu cizinecké policie (dále jen ICP), kteří se podíleli v rámci projektu *Migrující osoby v České republice, postavení na trhu práce a sociální integrace* (Rákoczyová, Trbola, 2009), se shodují na tom, že obtížné a problematické jsou interakce především s mongoly. S těmi není vůbec možné se bez tlumočnicka domluvit. Obtížné je i jednání s Vietnamci, kteří naopak nezvládají nezbytné formality vyřizovat včas. Ukrajinci jsou podle pracovníků spolehlivější a usilují o to, aby měli doklady v pořádku. Avšak jedna z pracovníků zajímavě rozdělila Ukrajince do tří skupin. *„Do první skupiny patří ti, kteří podávají žádosti osobně. Jsou zpravidla vylekaní a mají obavu, že jim bude chybět některé z potřebných potvrzení. Druhou skupinu tvoří ti, které zastupuje za úplaty zprostředkovatel a nenechá je, aby si žádosti vyřídili sami. Do třetí skupiny řadí Ukrajince, jejichž hlavní charakteristikou – ať už si žádost vyřizují sami, nebo ne – je nadměrná záliba v alkoholu.“*⁶⁰ Největší problém shledávají pracovníci v jazykové bariéře. Nicméně poukazují na to, že úředním jazykem je čeština, takže pokud se cizinec nedomluví česky, je to v podstatě jeho problém. Cizinci jsou navíc ze zákona povinni obstarat si tlumočnicka v případě, že neovládají jazyk. Podle většiny účastníků výzkumu mají cizinci, přicházející na ICP vyřizovat formality osobě, strach. Ten bývá důsledkem nejistoty, zda mají všechny nezbytné doklady, zda jsou platné, popřípadě obavou, co po nich pracovníci ještě budou žádat. Velké množství cizinců má podle názorů pracovníků za to, že *„cizinecká policie je zkorumpovaná, že je úplatná a propojená s agenturami (jejich vlastní mafii), které jim vyřizují pobyty a další záležitosti.“*⁶¹ Tento úsudek má svou příčinu v minulosti, kdy na ICP panoval chaos, nepořádek a zmatek.

⁵⁹ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-20-4. str. 148

⁶⁰ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-20-4. str. 151

⁶¹ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR*. Brno: Barrister & Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-20-4. str. 155

7. Prevence

Sdružení pro integraci a migraci v partnerství s Organizací pro pomoc uprchlíkům a Multikulturním centrem Praha uspořádaly v roce 2013 ve vzdělávacím institutu Charity ČR veřejnou debatu na téma Nelegální práce zahraničních zaměstnanců: postihy a důkazy.⁶² Této diskuzi se účastnil například Norbert Grehl-Schmitt z německé Charity v Osnabrücku, který se vyjádřil k problematice prevence v rámci nelegálního zaměstnávání.

Podle Schmitta existují čtyři body, kde lze pracovat v oblasti prevence.

Základním bodem jak se vyhnout vykořisťování je zavedení plošné minimální mzdy, která by platila pro všechny formy pracovních smluv, včetně smluv o dílo a agenturní práce.

Druhým bodem je to, že často lidem zamezujeme v přístupu na pracovní trh například neudělením pracovního povolení např. žadatelům o azyl. „máme potencionál, který nevyužíváme, ale podnikatelé samozřejmě vědí, že ho využít lze" a proto prosazuje jako formu prevence nelegální práce zrušení zákazu práce pro lidi, kteří v naší zemi už nežijí a mají povolení k pobytu. Tzn. žadatelům o azyl už od podání žádosti o azyl dovolit pracovat.

Za třetí je zcela nezbytné vytvořit koncepty přistěhovalců a to například v oborech, kde je nedostatek pracovních sil např. v pečovatelských službách. Kdyby se našel způsob uzavírání smluv jako u kolektivních smluv. A ještě před příjezdem do země by s tím byla spojena integrační opatření. Aby před pracovní imigrací se už v zemi původu konaly jazykové kurzy i s přípravou na život v zemi, kde pak přistěhovalci budou pracovat. Zároveň se tam uzavřou mzdová a pracovní ujednání, která se dají kontrolovat. Ne však inspektorátem práce, ale i jako závazek konkrétního zaměstnavatele. Takto se právě v oblasti práce v domácnosti vytvoří koncept, který zabrání pracovnímu vykořisťování nebo i nelegální práci. Musí se to ale uplatňovat v daleko větším měřítku, než je tomu doposud.

Další formou prevence je vždy informování. Jde o informace, které zaprvé musí povinně podávat zaměstnavatel, za druhé úřady a za třetí poradny. To samozřejmě zahrnuje

⁶² Portál pro kritickou diskuzi o migraci v České republice a v zemích střední a východní Evropy. Dostupné z: www.migraceonline.cz

financování poraden z neziskového sektoru. Neziskový sektor je jeden z mála, který se stará o cizince při vstupu do dané země.

Vzhledem k rozšíření fenoménu falešné samostatně výdělečné činnosti zejména ve stavebnictví je třeba vést dlouhodobou a rozsáhlou kampaň ke zvýšení informovanosti, zaměřenou specificky na stavební sektor. Tato kampaň by se měla zaměřit na pět cílových skupin, kterými jsou: pracovníci, agentury / zprostředkovatelé, podnikatelé, zákazníci a vlády / příslušné státní orgány. Sociální partneři nabízejí své služby, aby byly národní kampaně vedeny co nejefektivněji. *„Evropští sociální partneři vidí nutnost vést kampaně ke zvýšení informovanosti v sektoru ve všech členských zemích. Takové kampaně jsou potřebné proto, aby informovaly různé zainteresované strany a ukázaly jim dopady a rizika falešné samostatně výdělečné činnosti.“*⁶³

Dále Schmitt hovoří o tom, že sankční směrnice je směrnice pro potírání nelegální migrace a ne k posílení práv zaměstnanců. Byla vytvořena Generálním ředitelstvím pro vnitřní věci (Evropská komise), ne na Generálním ředitelství pro zaměstnanost a sociální věci nebo finance. To je ten základní aspekt neboli základní chyba. Nemůže zde být spravedlnost – proti nelegální migraci se bojuje tak, že jí chtějí zabránit. To ale odporuje tomu, že v Německu například za boj proti nelegální práci zodpovídá celní úřad kvůli výběru daní a sociálnímu pojištění. A zde dochází k rozporům v realizaci.

Státní úřad inspekce práce se snaží alespoň poradenstvím, které dělá v rámci svých možností pomoci nasměrovat lidi, pomoc jim sepsat různé vzorové dokumenty, které mohou použít. Taktéž Úřad práce ČR by měl v oblasti nelegální práce plnit preventivní roli zejména systémem poradenství a zprostředkování práce.

Nelegální práce je úzce spojena s obchodováním lidí za účelem nucené práce. I toto je nutné vnímat jako problém, který vyžaduje globální řešení. *„Vyhodnocení vlivu migrační politiky a relevantní legislativy na obchod s lidmi musí být nedílnou součástí rozvoje těchto politik. S Firmy by se měly zapojit do dialogu s dalšími aktéry občanské společnosti a spoluvytvářet politiku zaměřenou na identifikaci a řešení problematiky nucené práce. Etické kodexy by měly napomoci tomu, aby firmy převzaly zodpovědnost za obchod s lidmi za účelem nucené práce v řetězcích jejich subdodavatelů“.*⁶⁴ V neposlední

⁶³ Projekt posilování bipartitního dialogu v odvětvích. SPS [online]. Copyright © [cit. 18. 08. 2018]. Dostupné z: www.sps.cz

⁶⁴ La Strada, *obchod s lidmi za účelem nucené práce v Evropě*, souhrnná zpráva o situaci ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku 2006 [online]. Copyright © [cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: www.strada.cz

řadě je potřeba zintenzivnit povědomí spotřebitelů produktů a služeb o problematice obchodu s lidmi za účelem nucené práce a zneužívání v pracovním procesu. Informace a advokační podporu je nutno poskytnout migrujícím pracovníkům co nejdříve, a to jak v zemích původu, tak v zemích cílových a ve formě, která je nejvhodnější a posilující (La Strada, 2006).

Podstatnou roli neziskových organizací v oblasti nelegální migrace a zaměstnávání cizinců bez povolení k pobytu je možné pozorovat v několika zásadních aktivitách. Jedná se především o: prevenci rizikových jevů, které jsou spojené s nelegální migrací a nelegálním zaměstnáváním cizinců, práce s cizinci v nelegálním postavení a pomoc při řešení problému nelegálního postavení cizince a v neposlední řadě jde o pomoc obětem organizátorů nelegální migrace a obětem pracovního vykořisťování. Neziskové organizace se snaží kontaktovat rizikové skupiny potenciálních migrantů prostřednictvím informačních medií, nebo přímo v zemích jejich původu. Rovněž se zaměřují na šíření informací podnikatelským subjektům či zaměstnavatelům, kteří již jsou cílovými spotřebiteli zahraniční pracovní síly, nebo se jimi chystají stát. (Drbohlav, 2008).

Nenahraditelnou úlohu mají neziskové organizace spolu s mezivládní organizací pro migraci (IOM) především v oblasti efektivní pomoci obětem trestné činnosti spojené s obchodováním s lidmi a převaděčstvím. Tyto aktivity koordinuje Ministerstvo vnitra České republiky (MV ČR). Neziskové organizace poskytují obětem trestné činnosti sociální služby, služby právního zastoupení, služby spojené se zajištěním ubytování, služby spojené se zajištěním bezpečného a důstojného návratu do zemí původu a v neposlední řadě zajištění následných právních a sociálních služeb v zemích původu obětí. V rámci neziskového sektoru v oblasti nelegální migrace a nelegálního zaměstnávání působí zejména mezivládní organizace IOM Praha a řada nevládních organizací jako je např. Charita ČR, La Strada, Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE), organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU) nebo Sdružení pro integraci a migraci (SIMI). Aby bylo fungování neziskového sektoru efektivní, je nutná úzká spolupráce s kompetentními orgány státní správy, které jsou zodpovědné za oblast nelegální migrace (ministerstvo vnitra) a za poskytování sociálních služeb a jejich financování (ministerstvo práce a sociálních věcí). Preventivní působení je v neposlední řadě svázáno se spoluprací s ministerstvem zahraničních věcí. (Drbohlav, 2008).

„klíčem k úspěchu je sledování jevů svázaných s nelegální migrací a jejich analytické zhodnocení, jakož i vzájemná kooperace neziskových organizací s ústředními orgány státní správy a mezi sebou navzájem, včetně sdílení klíčových informací o aktuálním vývoji v oblasti nelegální migrace a nelegálního zaměstnávání cizinců“⁶⁵

8. Empirické šetření prostřednictvím pracovníků SUIP při kontrolních činnostech zaměstnavatelů v oblasti nelegální práce

Na téma mé diplomové práce se nevyskytuje mnoho studií, proto se většina dokumentů koncentruje na legislativní vymezení tohoto problému, poněvadž jinak k němu ani nelze moc přistoupit. Vzhledem k tomu, že mnou zjišťovaný sociální problém se nachází v postavení ilegálnosti, a navíc v měsíci březen/duben, kdy jsem tuto praktickou část realizovala, mi bylo znemožněno provést původně zamýšlenou kvalitativní metodu sběru dat pomocí rozhovoru, a to z důvodu šíření COVID 19. Proto jsem byla nucena přistoupit ke kvantitativní metodě sběru dat, kdy jsem data zpracovávala pomocí dotazníkového šetření.

Šetření je členěno do osmi podkapitol postupně pojednávajících o cíli a hypotézách šetření, o nástroji sběru dat, zpracování dat a popisu sběru dat, o charakteristice zkoumaného vzorku, o operacionalizaci, o výsledcích šetření a jejich interpretaci a nakonec je uvedeno shrnutí šetření.

8.1 Cíle a hypotézy dotazníkového šetření

V této kapitole budu analyzovat výsledky, které vyplynuly z dotazníkového šetření. Nejdříve však uvedu cíle, jichž chci dotazníkovým šetřením dosáhnout. Především pak:

- Zjistit, jaké jsou reakce zaměstnavatelů, u kterých došlo ke kontrolní činnosti prostřednictvím zaměstnanců inspekce práce a kterým byla udělena pokuta za nelegální zaměstnávání pracovní síly.
- Zjistit, jaké jsou znalosti zaměstnanců v oblasti nelegální práce.

Zároveň jsem také stanovila hypotézy dotazníkového šetření, a to v následujícím znění:

⁶⁵ DRBOHLAV, Dušan, ed. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3. str. 196

- Hypotéza č. 1:
Lze předpokládat, že při kontrolních akcích budou z více jak 80% nelegálně zaměstnání cizinci ze třetích zemí.
- Hypotéza č. 2:
Předpokládám, že zaměstnavatel z 75% bude nelegálně pracující osobě nabízet nižší mzdové podmínky.
- Hypotéza č. 3:
Předpokládáme, že nelegální pracovníci jsou pro zaměstnavatele z více jak 80% nedílnou součástí byznysu.

8.2 Metoda sběru dat

Jak už bylo výše zmíněno, z důvodu COVID 19 jsem ke splnění cíle zvolila formu empirického šetření na základě anonymního vyplnění dotazníku.

Chráska (2007) definuje dotazník jako „*soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny, a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně*“⁶⁶. Dotazníkové šetření se řadí mezi metody kvantitativního výzkumu, umožňující získat za krátký časový úsek velké množství informací od většího počtu respondentů než například interview.

Otázky z dotazníkového šetření korespondují s poznatky z teoretické části. Před zahájením výzkumu jsem také stanovila hypotézy. Praktická část bude zakončena interpretací výsledků, závěrečným shrnutím a možnými opatřeními.

8.3 Metoda zpracování dat

Výběr vzorku u kvantitativní metody spočívá v tom, že si musíme udělat seznam všech zaměstnanců. V mém případě se bude jednat o zaměstnance SUIP na úseku NLZ. Dále je spočítat a podle čísla z tabulky sample size vybrat počet a ze všech pak náhodně vybrat vzorek. Ještě před kontaktováním pana inženýra, vedoucího úseku NLZ, jsem dle *Roční souhrnné zprávy o výsledcích kontrolních akcí provedených inspekcí za rok 2018* zjistila, že počet inspektorů v ČR v oblasti NLZ je 180. Jak je vidět níže z tabulky, stačilo by tedy, aby dotazník vyplnilo 123 náhodně vybraných inspektorů s určitou mírou spolehlivosti.

⁶⁶ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4. str. 32

Ale protože mi nebylo umožněno získat požadovaný vzorek, jak uvádím v metodice (viz. níže) musela jsem se spokojit s tím, že mi dotazník vyplnila pouze jedna osoba z každého oblastního inspektorátu práce v oblasti NLZ. Tzn. 9 vyplněných dotazníků.

Tabulka č. xy : Sample size

Determine Sample Size

Confidence Level: 95% 99% **spolehlivost**

Confidence Interval:

Population: **známá populace**

Sample size needed: **požadovaný vzorek**

8.4 Metodika

Dotazník pro zaměstnance SUIP jsem vytvořila prostřednictvím online Formuláře Google pro snazší rozesílání pomocí sdílení odkazu. 20. března 2020 jsem e-mailem kontaktovala pana inženýra, vedoucího Úseku inspekce NLZ, jehož kontaktní údaje jsou veřejně vyvěšeny na webových stránkách SUIP, kterému jsem se představila, sdělila cíl mé diplomové a poprosila o radu, kde nejlépe sdílet odkaz na dotazník tak, aby mi ho mohli inspektoři provádějící kontrolní činnosti v oblasti NLZ vyplnit.

Pan inženýr ihned reagoval, ale bohužel mi sdělil několik zásadních informací, o kterých jsem nevěděla. Například to, že mají zcela oddělené inspekční a přestupkové řízení. Inspekce jsou vykonávány inspektory do okamžiku, kdy je vypořádaný protokol o kontrole. Pokud bylo zjištěno porušení zákona, jsou kontrolní spisy předávány na právní oddělení, která vedou přestupkové řízení a jednájí tedy s účastníky řízení, proto nelze od inspektorů očekávat relevantní zodpovězení otázek ve věci reakcí na ukládanou sankci apod. Dále statistické sledování výsledků kontrolní činnosti i přestupkových řízení, je prováděna centrálně Státním úřadem inspekce práce. Kromě toho každý oblastní inspektorát práce má svá specifika, mají inspektory specialisty na některou oblast apod.

Pan inženýr mi navrhl možné řešení. Dotazník by byl vyplněn na každém oblastním inspektorátu práce a na Státním úřadu práce, tzn. 8 dotazníků + 1x Státní úřad inspekce práce.

Poprosila jsem, zda by dotazníky bylo možno vyplnit do konce dubna. 8 dotazníků mi bylo vyplněno cca do 14 dnů. Když mi do konce měsíce nebyl vyplněn poslední dotazník z oblastního inspektorátu práce pro Královehradecký kraj a Pardubický kraj, informovala jsem o tom 8. 5. 2020 pana inženýra, zda by mohl urgovat poslední vyplnění. Bohužel bez odpovědi. 20. 5. 2020 jsem tedy napsala e-mail na oblastní inspektorát práce pro Královehradecký kraj a Pardubický kraj se sídlem v Hradci Králové a následující den, 21. 5. 2020 mi přišel poslední chybějící dotazník.

8.5 Charakteristika zkoumaného vzorku

Do zkoumaného vzorku jsem zahrнула nejen Státní úřad inspekce práce, ale i oblastní inspektoráty práce, které pravidelně provádí kontrolní činnosti v oblasti zaměstnanosti, včetně nelegální práce a které jsou správními úřady se zákonem vymezenou působností a jako celek tvoří orgány inspekce práce. Oblastních inspektorátů je v České republice celkem 8. Dohromady mi bylo vyplněno 9 dotazníků.

Níže uvádím sociodemografické údaje respondentů jako je pohlaví, věk, délka praxe v oblasti NLZ, nejvyšší dosažené vzdělání a oblast působení. Uvádím jejich počet a procenta:

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

	Muži	Ženy
celkem	4 (44,4%)	5 (55,6%)

Tabulka č. 2: Věk respondentů

Věk	Muži	Ženy
18 - 29	0 (0%)	0 (%)
30 - 39	0 (0%)	2 (22,2%)
40 - 49	3 (33,3%)	1 (11,1%)
50 - více	1 (11,1%)	2 (22,2%)

Tabulka č. 3: Délka praxe

Praxe	Muži	Ženy
4 roky	0 (0%)	1 (11%)
7 let	1 (11%)	1 (11%)
8 let	1 (11%)	1 (11%)
9 let	2 (22%)	1 (11%)
24 let	0 (0%)	1 (11%)

Tabulka č. 4: Nejvyšší dosažené vzdělání

Vzdělání	Muži	ženy
Střední odborné bez maturity	0 (0%)	0 (0%)
Střední odborné s maturitou	0 (0%)	0 (0%)
Vyšší odborné	0 (0%)	0 (0%)
Vysokoškolské	4 (44%)	5 (56%)

Tabulka č. 5: Působnost pracovníků dle oblastních inspektorátů

Inspektorát	Muži	Ženy
Pro hlavní město Prahu se sídlem v Praze	0 (0%)	1 (11,1%)
Pro Středočeský kraj se sídlem v Praze	1 (11,1%)	0 (0%)
Pro Jihočeský kraj a Vysočinu se sídlem v Českých Budějovicích	0 (0%)	1 (11,1%)
Pro Plzeňský kraj a Karlovarský kraj se sídlem v Plzni	1 (11,1%)	0 (0%)
Pro Ústecký kraj a Liberecký kraj se sídlem v Ústí nad Labem	0 (0%)	1 (11,1%)
Pro Královehradecký kraj a Pardubický kraj se sídlem v Hradci Králové	1 (11,1%)	0 (0%)
Pro Jihomoravský kraj a Zlínský kraj se sídlem v Brně	0 (0%)	1 (11,1%)
Pro Moravskoslezský kraj a Olomoucký kraj se sídlem v Ostravě	0 (0%)	1 (11,1%)
Státní úřad inspekce práce v Opavě	1 (11,1%)	0 (0%)

8.6. Operacionalizace

Výsledkem operacionalizace jsou konkrétní otázky v dotazníku.

V dotazníku jsem použila 5 druhů otázek.

1. Otázky typu ANO/ NE
2. Uzavřené otázky, ve kterých mají respondenti na výběr z několika předem daných odpovědí.
3. Škálu diferenciacce
4. Likertovu škálu
5. Otázky otevřené, ve kterých respondenti odpovídají vlastními slovy

Dotazník jsem si pomyslně rozdělila na tři okruhy. Dohromady 30 anonymních otázek.

První okruh byl složen z 12 otázek, které se týkali samotných respondentů, resp. oblastních inspektorů, z toho **prvních 5 otázek** bylo zaměřeno na základní sociodemografické údaje, jako je pohlaví, věk, vzdělání, délka praxe a oblast působení.

Otázka č. 6: *Které z těchto skupin osob, jsou nejčastěji při kontrolních akcích nelegálně zaměstnávány?*

Respondenti měli na výběr ze tří možných odpovědí.

- a) občané ČR
- b) občané EU
- c) cizinci ze třetích zemí

Zároveň se jedná o hypotézu č. 1, kde se domnívám, že při kontrolních akcích budou z více jak 80% nelegálně zaměstnání cizinci ze třetích zemí. Vycházím tak z teoretické části, konkrétně z kapitoly *nelegální práce z pohledu zaměstnance*.

Otázka č. 7: *V jaké oblasti jsou nejvíce porušovaná ustanovení právních předpisů?*

Respondenti měli na výběr ze tří možných odpovědí.

- a) Pracovněprávní vztahy

b) BOZP a vyhrazená technická zařízení

c) Zaměstnanost, včetně nelegálního zaměstnávání

Touto otázkou jsem se snažila zjistit, zda je nelegální zaměstnávání nejvíce porušovanou oblastí, v rámci ustanovení právních předpisů.

Otázka č. 8: *Kde se častěji objevuje nelegální zaměstnávání?*

Respondenti měli na výběr ze dvou možností.

a) v ČR

b) v cizině

Otázka č. 9: *V jakém oboru práce se nejčastěji setkáváte s nelegálně pracujícími osobami?*

Respondenti měli na výběr z osmi možných odpovědí.

a) stavebnictví

b) doprava

c) zemědělství

d) velkoobchod

e) maloobchod

f) ubytování, stravování a pohostinství

g) hlídací služby

f) jiné

V odborné literatuře se nejčastěji píše o stavebnictví, jakožto nejčastějším odvětvím, kde je vykonávána nelegální práce, a to především cizinci, kde i nadále přetrvává nízká kultura bezpečnosti a podceňování rizik. Cílem bylo zjistit, zda se s touto teorií ztotožňují i respondenti.

Otázka č. 10: *Pokud jste v předchozí otázce odpověděli "jiné", prosím, blíže specifikujte*

Tato otázka navazuje na tu předchozí, kde jsem potřebovala stanovit obor práce, ve kterém je největší počet nelegálních pracovníků.

Otázka č. 11: *Bylo zapotřebí navýšit počet kontrol v oblasti NLZ na rok 2020 s ohledem na předchozí rok?*

Touto otázkou jsem se snažila zjistit, zda si respondenti uvědomují nárůst či pokles kontrolních akcí v oblasti NLZ. Pozn. V roce 2018 bylo provedeno 8339 kontrol zaměřených na NLZ.⁶⁷

Otázka č. 12: *Souhlasíte s pozastavením sociálních dávek při odhalené nelegální činnosti zaměstnance, který je vedený na ÚP?*

Zde mě zajímalo, zda respondent souhlasí či nesouhlasí s touto otázkou, jelikož výkon nelegálního zaměstnání může ovlivnit jak dávky státní sociální podpory, tak i dávky v nezaměstnanosti. U podání žádosti o dávku státní sociální podpory však není podmínkou být v evidenci úřadu práce. Osoba, která o tuto dávku žádá je však povinna vyplnit formuláře o svých příjmech. Do nich uvede, že příjmy nemá, protože nikde nepracuje. Ovšem příjmy má, z nelegálního zaměstnání, které samozřejmě neuvede. Může tedy čerpat jak dávky v nezaměstnanosti, dávky státní sociální podpory, ale i jiné.

Otázka č. 13: *Jaké jsou podle vás rizikové faktory pro zaměstnavatele v oblasti nelegálního zaměstnávání?*

Jelikož byli mými respondenty inspektoři práce v oblasti NLZ, tuto otázku jsem nechala otevřenou, aby mohli odpovědět dle svých znalostí a praxe v terénu.

Druhý okruh se skládal z 10 otázek zaměřených z pohledu respondentů na zaměstnavatele, kteří zaměstnávají pracovní sílu nelegálně.

Otázka č. 14: *Vědí zaměstnavatelé, že je nelegální práce nevýhodná pro stát?*

Myslím si, že dnes každý zaměstnavatel ví o výhodách i nevýhodách v případě nelegálního zaměstnávání, ale i přesto jsem tuto otázku položila, abych se ujistila.

Otázka č. 15: *Mají zaměstnavatelé povědomí o tom, jaká je výše pokuty za odhalení nelegálního zaměstnávání?*

⁶⁷ Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright ©4 [cit. 16. 05. 2020]. Dostupné z: www.suip.cz

V této otázce mě zajímalo, zda mají zaměstnavatelé přehled o tom, jak velká sankce jim může být udělena, pokud bude jejich nelegální činnost odhalena. *Pozn. Za porušení právních předpisů v oblasti NLZ bylo v roce 2018 uloženo 496 pokut v celkové výši 151 351 500 Kč. Z tohoto byly dvě pokuty ve výši 22 000 Kč uloženy fyzickým osobám za přestupek výkonu nelegální práce⁶⁸.*

Otázka č. 16: *Prostřednictvím níže uvedené škály, ohodnoťte, jak moc jsou zaměstnavatelé při udělení pokuty za nelegální zaměstnávání agresivní*

Bez projevů agrese 1 2 3 4 5 6 Značné projevy agrese

Respondenti pomocí této škály mohli odpovědět na to, jak se zaměstnavatelé chovají v případě, kdy jim je udělena pokuta za nelegální zaměstnávání.

Otázka č. 17: *Mají zaměstnavatelé tendenci se odvolávat proti rozhodnutí o pokutě?*

Tato otázka navazuje na předchozí. V případě, že zaměstnavatel nebude projevovat známky agrese, nebude se pravděpodobně odvolávat proti rozhodnutí. Je ale možné, že to spolu nebude mít žádnou spojitost.

Otázka č. 18: *Jak často se stává, že udělíte opakovaně pokutu stejnému zaměstnavateli?*

Zde jsem využila Liekertovy škály

- a) extrémně často
- b) velmi často
- c) ne příliš často
- d) nikdy

Otázka č. 19: *Jsou pro zaměstnavatele nelegální pracovníci nedílnou součástí byznysu?*

Touto otázku jsem se snažila zjistit, zda jsou nelegální pracovníci zásadním a nenahraditelným zdrojem pro většinu zaměstnavatelů, kteří působí České republice.

⁶⁸ Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright ©4 [cit. 16. 05. 2020]. Dostupné z: www.suip.cz

Zároveň se jedná o třetí hypotézu, ve které se domnívám, že nelegální pracovníci jsou pro zaměstnavatele z více jak 80% nedílnou součástí byznysu.

Otázka č. 20: *Zajímají se zaměstnavatelé o národnost potenciálního zaměstnance?*

Zde mě zajímalo, jestli jsou středem zájmu země bývalého socialistického bloku, popřípadě některé z asijských států (Vietnam, Čína).

Otázka č. 21: *Uvědomují si zaměstnavatelé rizika nelegálního zaměstnávání?*

Vycházela jsem tak z teoretické části konkrétně z kapitoly *odvětví nelegální práce*, kde obecně platí, že cizinci jsou ti, co nesou v této nelegální sféře vyšší riziko, než kdokoliv jiný.

Otázka č. 22: *Prostřednictvím níže uvedené škály, ohodnoťte, jaký postoj zaujímají zaměstnavatelé při kontrolních akcích?*

Velmi pozitivní 1 2 3 4 5 6 Extrémně negativní

Respondenti pomocí této škály mohli odpovědět na to, jak se zaměstnavatelé staví k celému průběhu kontrolních akcí.

Otázka č. 23: *Nabízí zaměstnavatel nižší odměnu, pokud zaměstnává pracovní sílu nelegálně?*

„Minimální mzda, jako nejnižší přípustná výše odměny za práci v pracovněprávním vztahu, a zaručená mzda, stanovující nejnižší přípustnou výši odměny za práci s ohledem na složitost, odpovědnost a namáhavost vykonávané práce, byly do tuzemského právního řádu zakotveny jako nástroje sociální ochrany před nepřiměřeně nízkým oceněním práce v pracovněprávním vztahu. Právní povědomí zaměstnavatelů i samotných zaměstnanců, týkající se zejména institutu zaručené mzdy je dlouhodobě na nedostatečné úrovni⁶⁹“.

Zároveň se jedná o druhou hypotézu, kde předpokládám, že zaměstnavatel z 75% bude nabízet nižší mzdu, pokud zaměstnává pracovní sílu nelegálně.

Třetí a posledních okruh je sestaven ze 7 otázek orientovaných z pohledu respondentů na zaměstnance, kteří jsou nelegálně zaměstnání.

⁶⁹ Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright ©4 [cit. 16. 05. 2020]. Dostupné z: www.suip.cz

Otázka č. 24: *Vědí zaměstnanci, že za nelegální práci neodvádí sociální a zdravotní pojištění?*

Protože se práce bez pracovní smlouvy nebo práce na dohodu nezapočítává ani neuznává do odpracované doby, půjdou tak do důchodu později než lidé, kteří pracují na hlavní pracovní poměr.

Otázka č. 25: *Mají zaměstnanci ponětí o tom, že z nelegální práce neodvádí daň z příjmu?*

Pro stát je tento způsob výdělků velice prodělečný, neboť i přesto, že lidé mají určitý příjem, tak z něj státu nic neodvádí a často naopak ještě využívají možnost získání sociálních dávek.

Otázka č. 26: *Mají zaměstnanci povědomí o tom, jaká je výše pokuty za výkon nelegální práce?*

Stejná otázka byla položena i v předchozím okruhu, ale zaměřená na zaměstnavatele.

Otázka č. 27: *Vykonávají zaměstnanci nelegální práci dobrovolně?*

Respondenti zde měli na výběr z odpovědí pomocí Liekertovy škály:

- a) ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) ne

Otázka č. 28: *Mají zaměstnanci povědomí o tom, co znamená tzv. švarcsystém?*

Švarcsystém je další možností nelegální práce, protože se jedná o závislou práci mimo pracovně právní vztah. Jde o známou situaci, kdy osoba pracuje pro zaměstnavatele, ale potíží je v tom, že není jeho zaměstnancem, ale má vlastní živnostenské oprávnění a vystupuje jako OSVČ. Touto cestou opět dochází ke krácení daně z příjmů a také na odvodech na sociální a zdravotní pojištění.

Otázka č. 29: *Prostřednictvím níže uvedené škály, ohodnoťte, jak je velká celková fyzická zátěž nelegálních zaměstnanců na pracovištích*

Extrémně nízká 1 2 3 4 5 Extrémně vysoká

Cílem bylo ověřit, zda nelegální zaměstnanci opravdu čelí tělesně náročné, zdraví nebezpečné a někdy i ponižující práci.

Poslední otevřená **Otázka č. 30:** *Jaké jsou podle vás rizikové faktory pro zaměstnance v oblasti nelegální práce?*

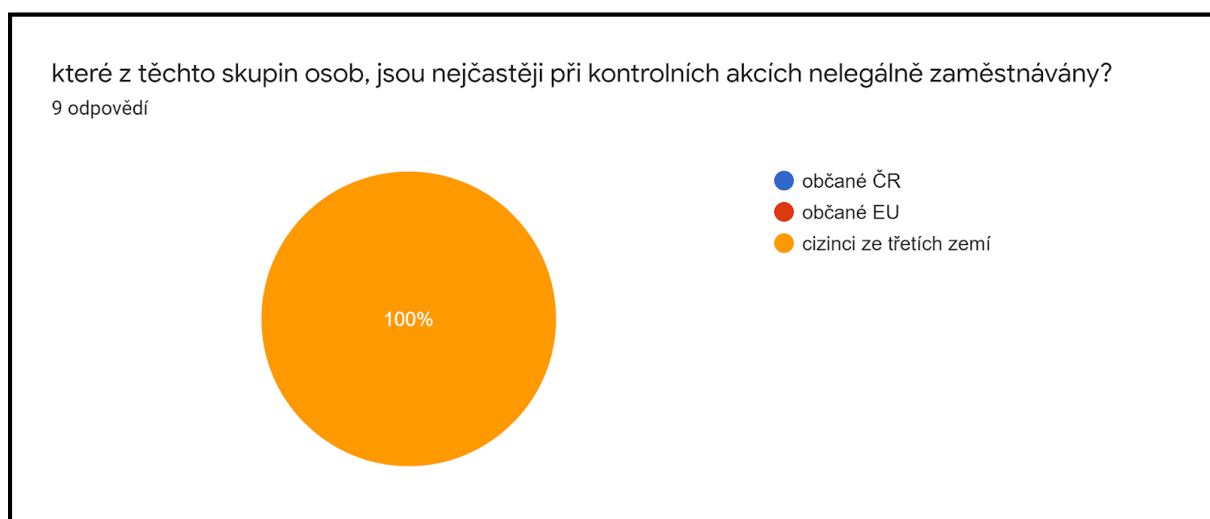
Zde může respondent hlouběji popsat tyto faktory, a tím získat více informací o zaměstnancích v oblasti nelegální práce.

8.7. Výsledky a interpretace

Na následujících stránkách uvádím výsledky dotazníkového šetření doplněné o můj komentář. Prvních 5 otázek, kde uvádím sociodemografické údaje respondentů jako je pohlaví, věk, délka praxe v oblasti NLZ, nejvyšší dosažené vzdělání a oblast působení jsou tabulkově vyhodnoceny v kapitole 8.5 **Charakteristika zkoumaného vzorku**

Pro přehlednost rovněž do textu zařazuji grafy vyjadřující procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí respondentů. Názvy grafů jsou totožné jako znění konkrétních otázek z dotazníku. Odpovědi z otevřeného dotazu jsou shrnuty v bodech a následně vyhodnoceny.

Otázka č. 6:

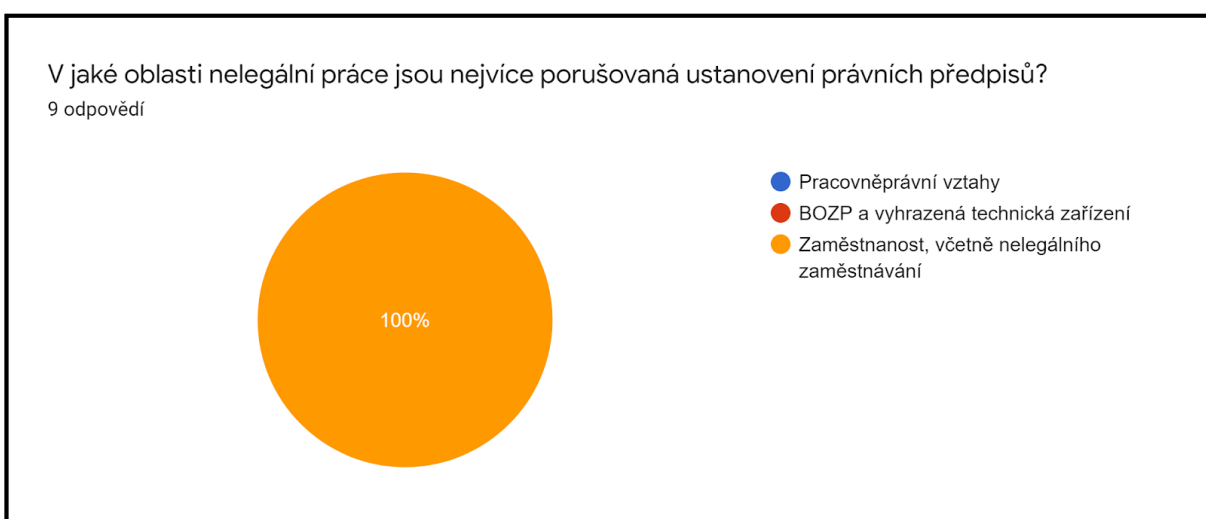

Cizinci ze třetích zemí jsou dle všech respondentů označeni jako nejčastější skupina osob, která je při kontrolních akcích nelegálně zaměstnávána.

Pojem občan třetí země znamená, že není občanem EU/EHP, Lichtenštejnska, Norska, Islandu a Švýcarska. Za občany třetích zemí jsou tedy považováni všichni cizinci, kteří nemají státní příslušnost z některého výše jmenovaného státu či EU/EHP.

Nejpočetnější skupinu cizinců ze třetích zemí tvoří v České republice především Ukrajina, Ruská federace, Albánie a Moldávie.

Otázka č. 7:

Kontrolní činnosti jsou realizovány prostřednictvím inspektorů, kteří jsou specializováni do výše vypsanych kontrolních oblastí. Z grafu jasně vyplývá, že oblast zaměstnanosti, včetně nelegálního zaměstnávání patří mezi nejvíce porušovaná ustanovení právních předpisů.

Nejčastěji se jedná o:

- porušení spočívající v umožnění výkonu závislé práce fyzických osob mimo pracovněprávní vztah ve smyslu ustanovení § 5 písm. e) bod 1 zákona o zaměstnanosti, a to jak občanů ČR, občanů EU, tak i cizinců ze třetích zemí
- porušení ustanovení § 5 písm. e) bod 2 zákona o zaměstnanosti, kdy cizinci vykonávají práci bez povolení k zaměstnání, zaměstnanecké karty či modré karty, ale na území ČR pobývali legálně
- porušení ustanovení § 136 zákona o zaměstnanosti, kdy zaměstnavatelé nesplňují povinnost mít v místě pracoviště kopie dokladů prokazujících existenci

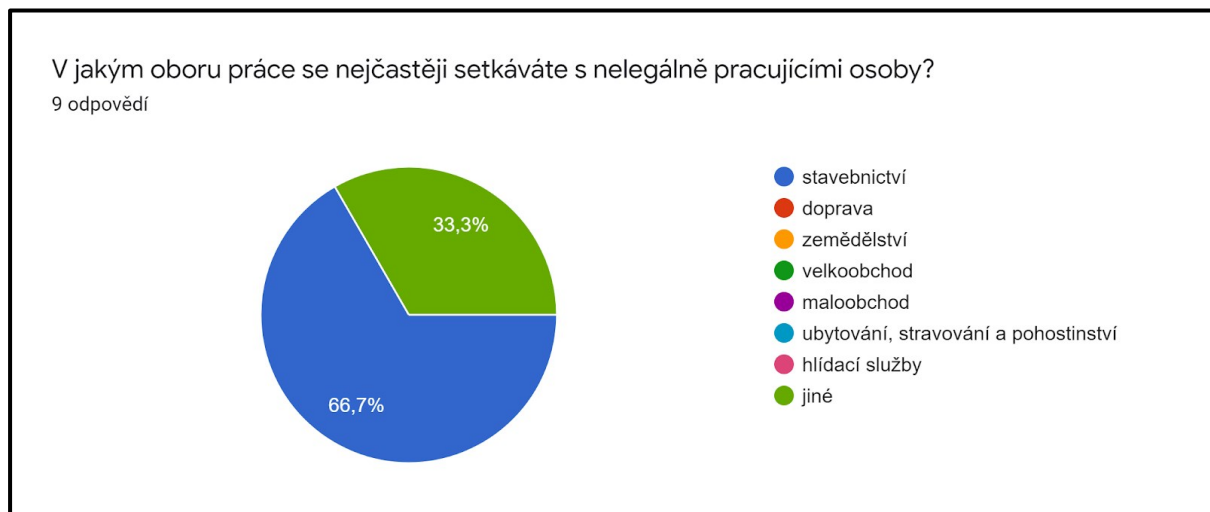
pracovněprávního vztahu. Toto porušení se týká hlavně zaměstnavatelů, kteří sjednávají se zaměstnanci dohody o provedení práce⁷⁰

Otázka č. 8:

Orgány inspekce práce jsou kontrolním orgánem na území ČR, proto máme informace pouze o nelegálním zaměstnání na území ČR.

Otázka č. 9:

Na tuto otázku mohli respondenti vybrat odpověď z více možností, které jsou podle jejich zkušeností v oblasti NLZ. 6 respondentů označilo jako nejčastější obor práce stavebnictví, kde se podle nich objevuje nejvíce nelegálně pracujících osob. V odborné

⁷⁰ Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright ©4 [cit. 16. 05. 2020]. Dostupné z: www.suip.cz

literatuře se píše o stavebnictví, jakožto nejčastějším odvětvím, kde je vykonávána nelegální práce, a to především cizinci, kde i nadále přetrvává nízká kultura bezpečnosti a podceňování rizik. Cílem bylo zjistit, zda se s touto teorií ztotožňují i respondenti. Nicméně vzhledem k tak nízkému počtu vyplněných dotazníků není tento údaj relevantní. Další 4 respondenti vybralo odpověď - jiné.

Otázka č. 10:

Pokud jste v předchozí otázce odpověděli formou JINÉ, prosím, bližší specifikujte

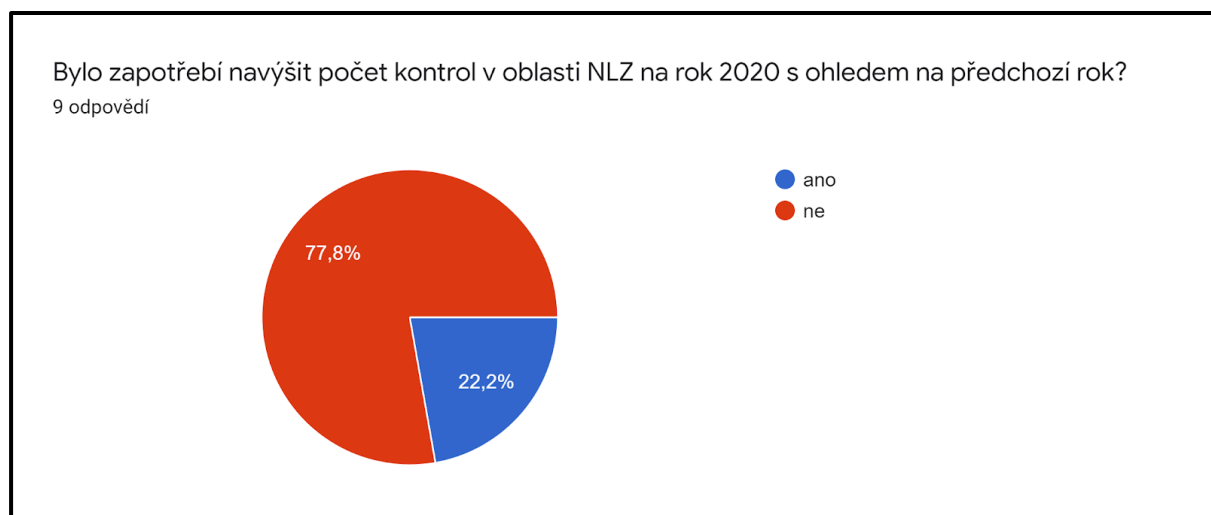
Tato otázka navazuje na předchozí. Respondent zde odpovídal pouze v případě, že v předchozí otázce zaškrtnl odpověď JINÉ. Jednalo se o otevřenou otázku, kde respondenti odpověděli svými slovy. Odpovědi od respondentů nejsou zaznamenány v grafu, pouze shrnuty v bodech:

Na otázku, v jakém oboru se nejčastěji setkávají s nelegálně pracujícími osobami, uvedli:

- 2 respondenti: **potravinářství**
- 1 respondent: **nelze hovořit pouze o jediném oboru, ale je to stavebnictví, zemědělství, velkoobchod a stravovací zařízení.**
- 1 respondent: **výroba strojů**

Obecně lze říci, že se jedná o zpracovatelský průmysl, kde se nejčastěji jedná o výrobu potravinářských výrobků, výrobu kovových konstrukcí, textilní průmysl, výroba hotových betonových směsí, tepelné opracování kovů, leštění apod.

Otázka č. 11:

Pouze 2 respondenti uvedli, že bylo zapotřebí navýšit počet kontrol v oblasti NLZ na rok 2020. Kladně odpověděl oblastní inspektorát práce pro Plzeňský kraj a Karlovarský kraj, který v roce 2018 provedl 730 kontrol v oblasti NLZ a dále oblastní inspektorát práce pro hlavní město Prahu se sídlem v Praze s počtem 952 kontrol v oblasti NLZ též za rok 2018. Počet kontrol za rok 2019 není k dispozici. Nicméně to, že bylo potřeba navýšit kontroly v Hlavním městě, o něčem vypovídá.

Cílem kontrolní činnosti orgánů inspekce práce, které dostávají každý rok nespočet podnětů ke kontrole od široké veřejnosti, pochopitelně v první řadě od zaměstnanců, ale také od dalších orgánů veřejné správy, sociálních partnerů a institucí je zaručit nápravu chyb a nedostatků, které byly zjištěny.

Otázka č. 12:

Výkon nelegálního zaměstnání může ovlivnit jak dávky státní sociální podpory, tak i dávky v nezaměstnanosti. Zde se všichni respondenti shodli na tom, že souhlasí s pozastavením sociálních dávek, pakliže dojde k odhalení nelegální činnosti zaměstnance vedeného na ÚP.

Otázka č. 13:

Jaké jsou podle vás rizikové faktory pro zaměstnavatele v oblasti nelegálního zaměstnávání?

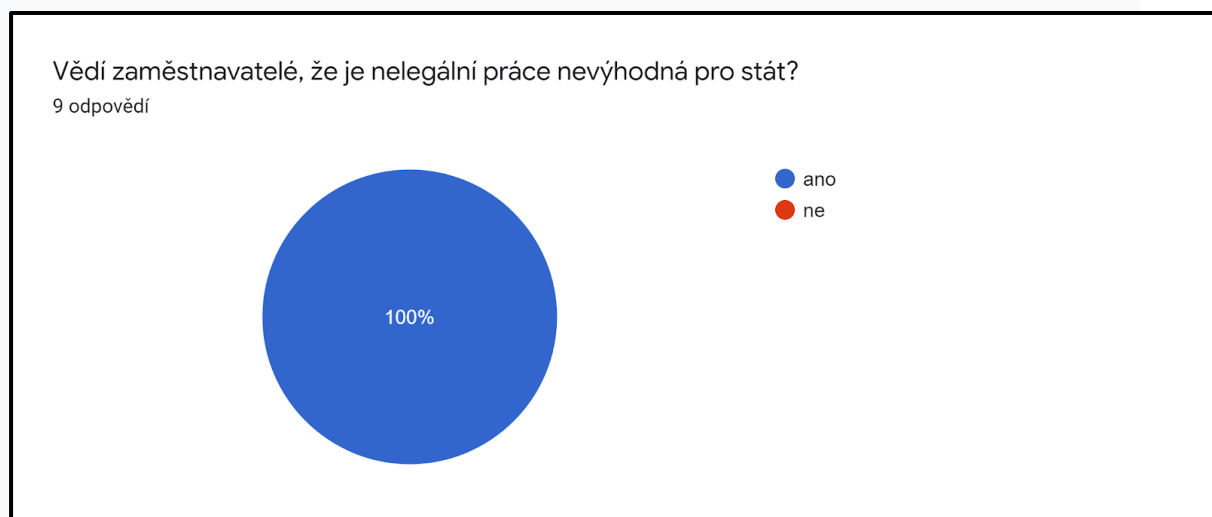
Tuto otázku jsem nechala otevřenou, abych se dozvěděla od respondentů co nejvíce informací. Dotazovaná osoba se může vyjádřit vlastními slovy dle jeho znalostí a navíc vyvolávají respondenta k hlubšímu zamyšlení nad tématem a tím mi umožňuje získat odpovědi, které mě nemuseli napadnout.

Odpovědi od respondentů nejsou zaznamenány v grafu, pouze shrnuty v bodech:

- zvláště závažný správní delikt, který může mít dopad pro zaměstnavatele na trhu práce
- že dostane pokutu
- jednání s dodavateli pracovní síly, kteří nejsou agenturou a nedodržují právní řád (zaměstnavatelé to často vědí, přesto si najmou takové pracovníky)
- nelegální zaměstnanec způsobí škodu, nepřijde do práce - není vůči němu použit ustanovení Zákoníku práce
- při odhalení možná pokuta
- rizika v BOZP, odbornost
- hrozba sankcí a vyhoštění nelegálně pracujících zaměstnanců
- při prokázání NLZ vysoké sankce, nekvalitně provedená práce bez možnosti náhrady škody, odcizení majetku zaměstnavatele, problémy při pracovním úrazu apod.
- sankce za umožnění výkonu NLZ

Celkově se dá říci, že odpovědi respondentů byli podobné. Nejvíce se vyskytovala sankce či pokuta při možném odhalení výkonu NLZ.

Otázka č. 14:

Podle respondentů jsou si zaměstnavatelé na 100% vědomi toho, že nelegální práce má negativní dopad a tím pádem je pro stát nevýhodná. Více se tomuto tématu věnuji v druhé kapitole, která nese název Nelegální práce z pohledu státu.

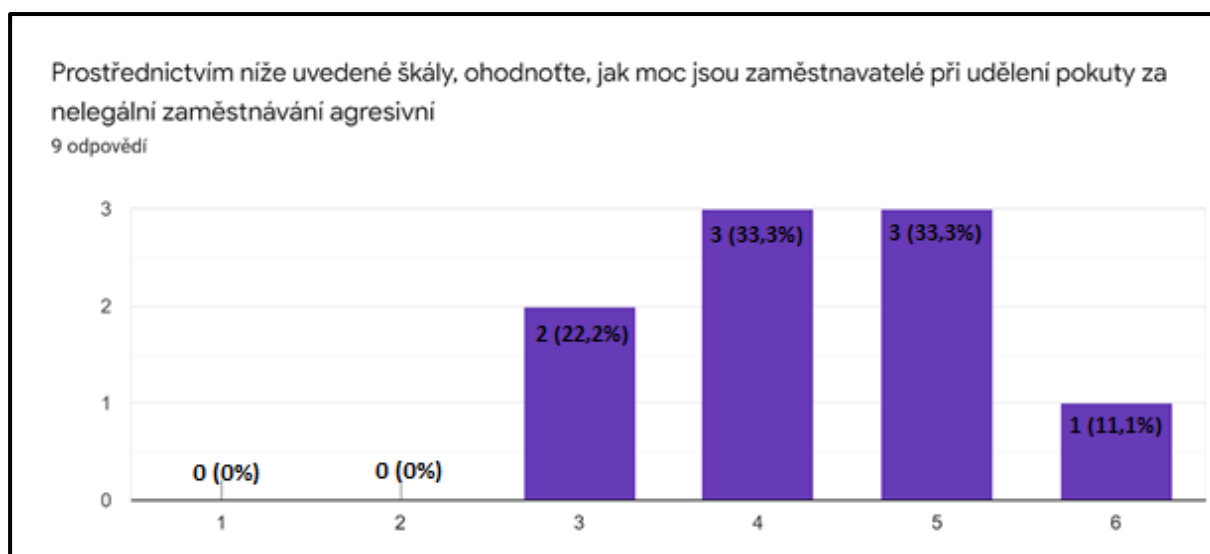
Otázka č. 15:

Z grafu jasně vyplývá, že zaměstnavatelé mají dostatečné informace o tom, jak velká sankce jim může být udělena v případě odhalení nelegálního zaměstnávání.

Za uvedený správní delikt lze uložit pokutu až do výše 10 000 000 Kč. Nejnižší částka, kterou zákon umožňuje uložit je ve výši 250 000 Kč a to s přihlédnutím k velikosti provozovny účastníka řízení.

Otázka č. 16:

Respondenti pomocí této škály mohli odpovědět na to, jak se zaměstnavatelé chovají v případě, kdy jim je udělena pokuta za nelegální zaměstnávání.

Bez projevů agrese 1 2 3 4 5 6 Značné projevy agrese

Nikdo z respondentů se nejspíš nikdy nesetkal s tím, že by zaměstnavatel neprojevoval žádné známky agresivního chování. Všech 9 respondentů zažilo ať už mírné či značné projevy agrese.

Nejvyšší číslo 6 uvedl oblastní inspektorát práce pro Jihomoravský a Zlínský kraj.

Nejnižší číslo 3 uvedl oblastní inspektorát práce pro Středočeský kraj a Státní úřad inspekce práce.

Otázka č. 17:

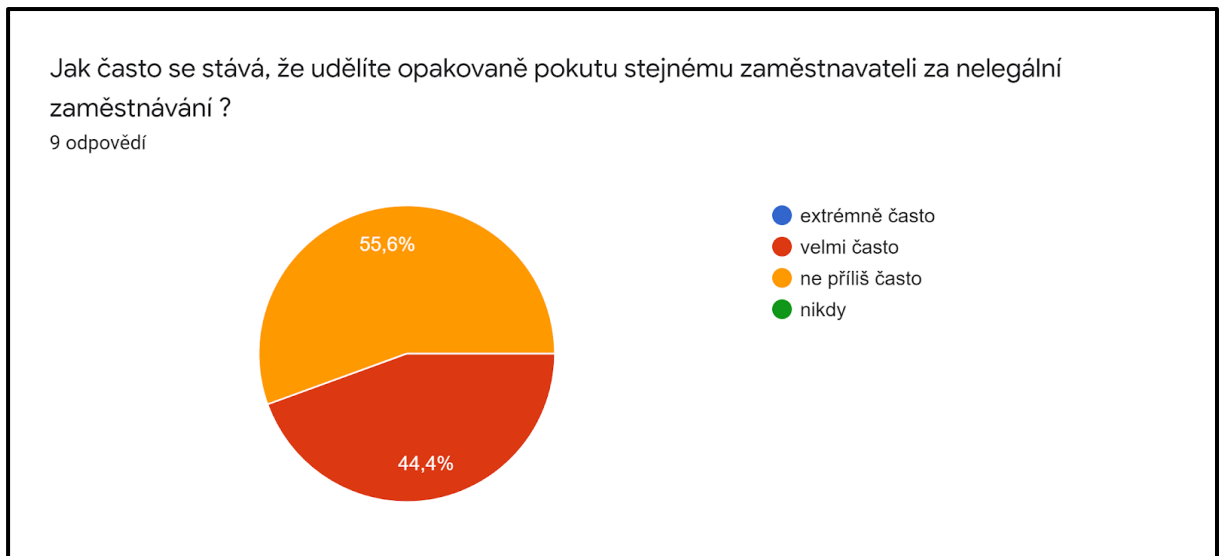

Zaměstnavatelé mají právo proti tomuto rozhodnutí podat odvolání do 15 dnů ode dne jeho oznámení, a to Státnímu úřadu inspekce práce v Opavě prostřednictvím Oblastního inspektorátu práce. Odvolání se podává ve dvou vyhotoveních.

Z grafu vyplývá, že mají všichni zaměstnavatelé tendenci se proti tomuto rozhodnutí odvolávat.

Na příspěvky aktivní politiky zaměstnanosti, jako například investiční pobídky, veřejně prospěšné práce či účelná pracovní místa, nemá zaměstnavatel nárok po dobu 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí, kterým byla zaměstnavateli uložena pokuta za umožnění této nelegální práce.

Otázka č. 18:

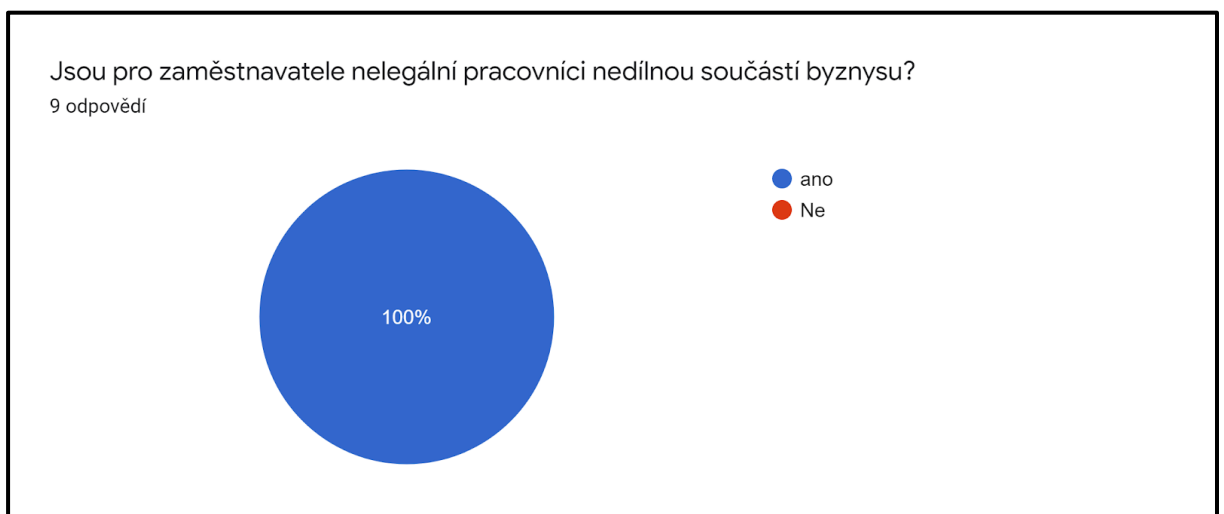
5 respondentů odpovědělo na tuto otázku, že NE PŘÍLIŠ ČASTO se jim stává, že by udělilo opakovaně pokutu stejnému zaměstnavateli za nelegální zaměstnávání.

Jedná se o oblastní inspektoráty práce pro Ústecký a Liberecký kraj, Jihočeský kraj a Vysočinu, dále pak pro Moravskoslezský a Olomoucký kraj, pro hlavní město Prahu a v poslední řadě pro Královehradecký a Pardubický kraj.

4 respondenti uvedli, že se s tímto setkávají VELMI ČASTO.

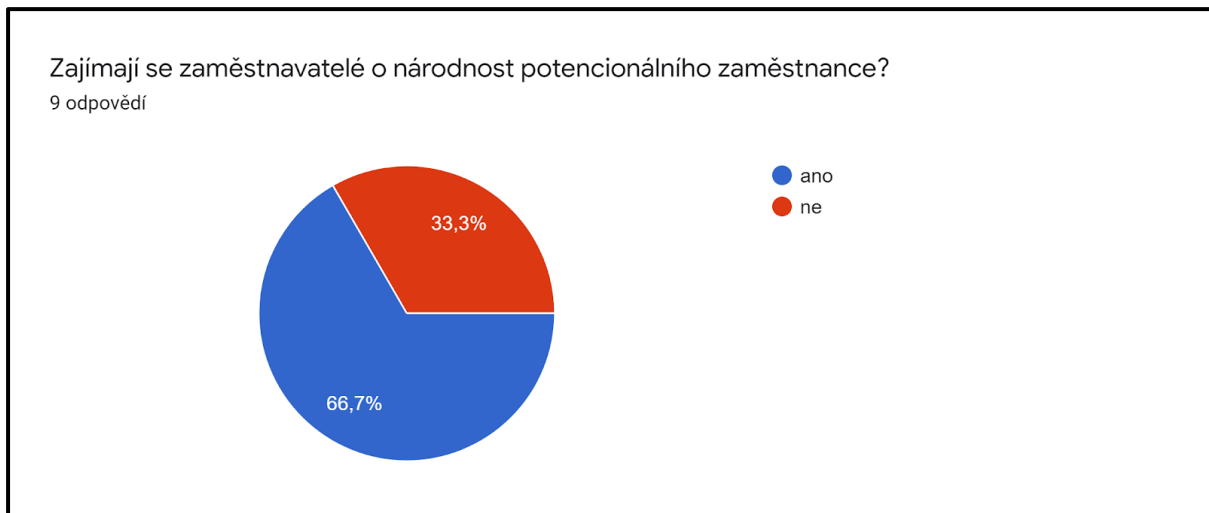
Tato odpověď se týkala zbylých oblastních inspektorátů práce pro Jihomoravský a Zlínský kraj, Plzeňský a Karlovarský kraj, Středočeský kraj a Státní úřad inspekce práce.

Otázka č. 19:

Zdá se, že podle odpovědí jsou nelegální pracovníci zásadním a nenahraditelným zdrojem pro většinu zaměstnavatelů, kteří působí České republice.

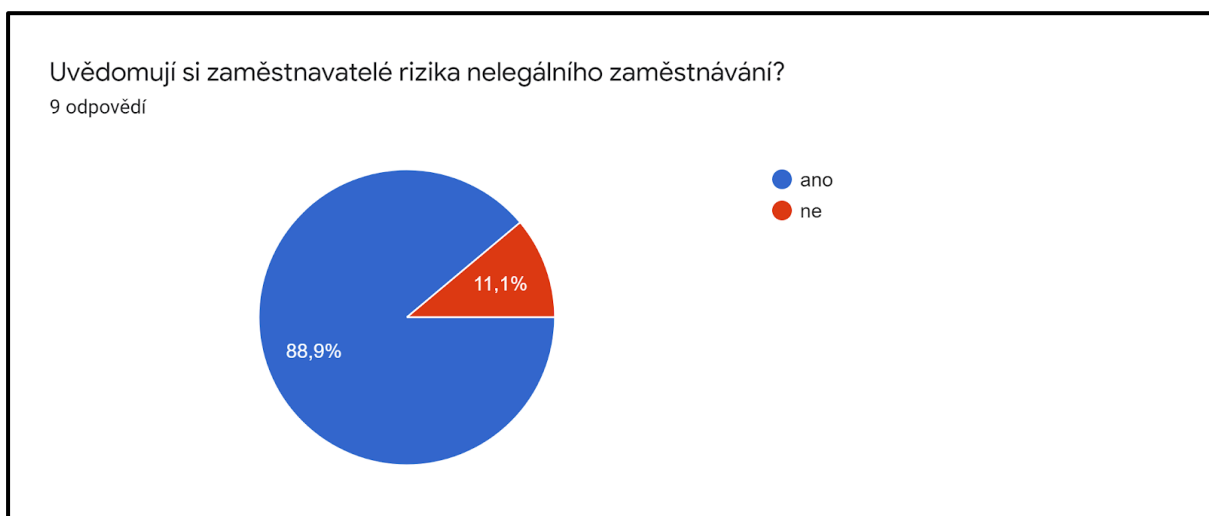
Otázka č. 20:

Ze dvou třetin se odpovědi shodují s tím, že se zaměstnavatelé zajímají o národnost eventuálního zaměstnance. Tyto odpovědi jsou dle mého názoru v rozporu se zákoníkem práce, který jasně udává, že zaměstnavatel nemůže, ba dokonce zakazuje vyžadovat informace týkající se národnosti, etnického či rasového původu, politického a náboženského smýšlení apod.

Zbylá jedna třetina respondentů uvádí, že se zaměstnavatelé nezajímají o národnost případného zaměstnance.

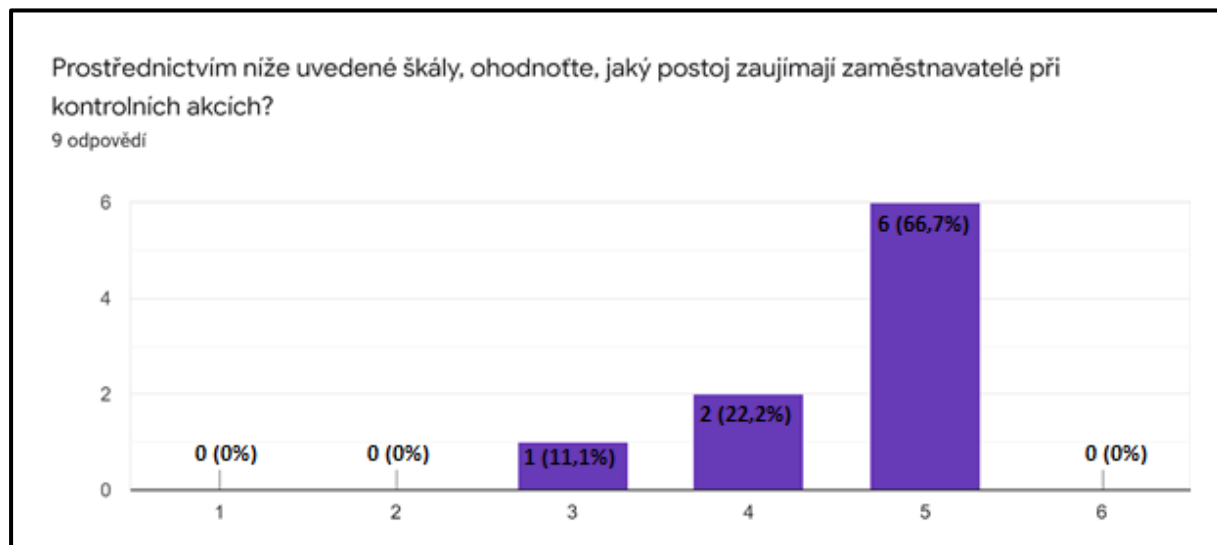
Otázka č. 21:

Pouze jeden respondent z oblastního inspektorátu práce pro Jihomoravský a Zlínský kraj si myslí, že si zaměstnavatelé nejsou vědomi rizik nelegálního zaměstnávání.

Osoby zaměstnané nelegálně jsou ale ty, které nesou v této nelegální sféře vyšší riziko, než kdokoliv jiný. Týká se to především malé mzdy, špatné právní ochrany v sociálním schématu a také riziko úrazů a tím spojené poškození vlastního zdraví apod.

Otázka č. 22:

Respondenti pomocí této škály mohli odpovědět na to, jak se zaměstnavatelé staví k celému průběhu kontrolních akcí.

Velmi pozitivní 1 2 3 4 5 6 Extrémně negativní

Z grafu vyplývá, že více jak polovina dotazovaných má zkušenosti s tím, že se zaměstnavatel staví ke kontrolním činnostem **velice negativně**.

Dva respondenti na škále uvedli číslo 4, což znamená, že se setkali s **negativním** postojem.

Jeden respondent na škále uvedl číslo 3, což znamená, že se setkal s **neutrálním** postojem.

Otázka č. 23:

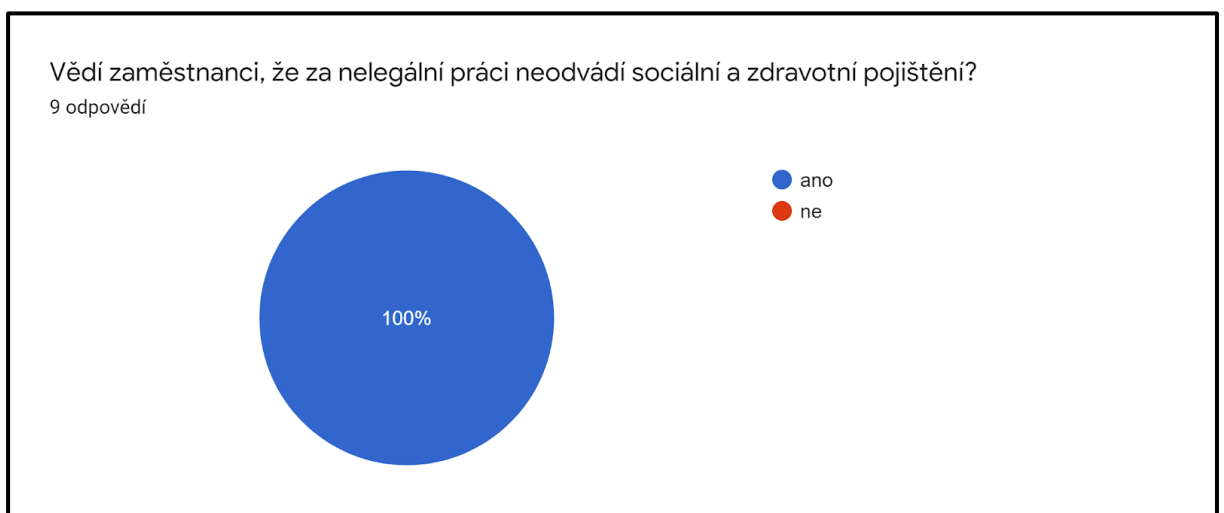

6 respondentů mají zkušenost s tím, že zaměstnavatel nabízí nižší mzdu, pokud se jedná o nelegálního pracovníka.

3 respondenti mají opačnou zkušenost a to, že se nesetkali s tím, že by zaměstnavatel nabízel nižší mzdu nelegálnímu zaměstnanci

V kapitole, která nese název *Nelegální práce z pohledu zaměstnavatele*, se zmiňují o tom, že zaměstnavatelé v ČR, kteří zaměstnávají cizince podle cizího práva, mívají často nejasnosti, jak mohou být dohodnuty mzdové a ostatní pracovní podmínky těchto zaměstnanců ve vztahu k zásadě o rovnosti v pracovních podmínkách zaměstnanců. Tato zásada je realizována pravidlem, že za stejnou práci či za práci stejné hodnoty přísluší stejná mzda.

Otázka č. 24:

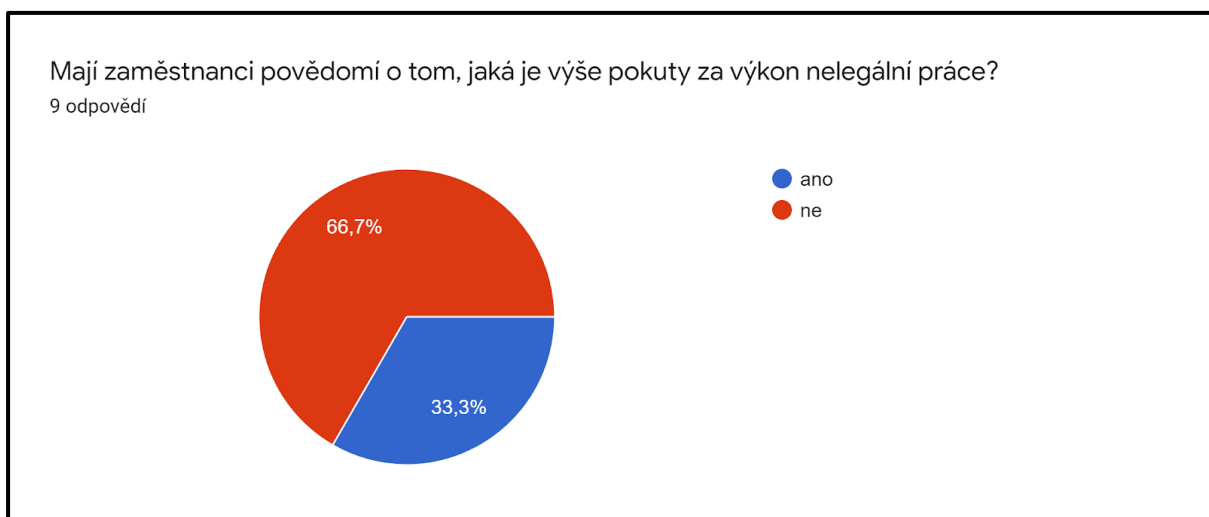
Všichni respondenti mají stejnou zkušenost s tím, že zaměstnanci mají dostatečné informace o tom, že z nelegální práce neplnou platby na sociální a zdravotní pojištění.

Otázka č. 25:

Stejně jako u předchozí otázky vyplývá, že zaměstnanci mají ponětí o tom, že z nelegální práce neodvádí daň z příjmu, s čímž se pojí další celá řada problémů. Pracovníci při těchto činnostech nejsou chráněni zákonnou ochranou poskytovanou kolektivními smlouvami.

Otázka č. 26:

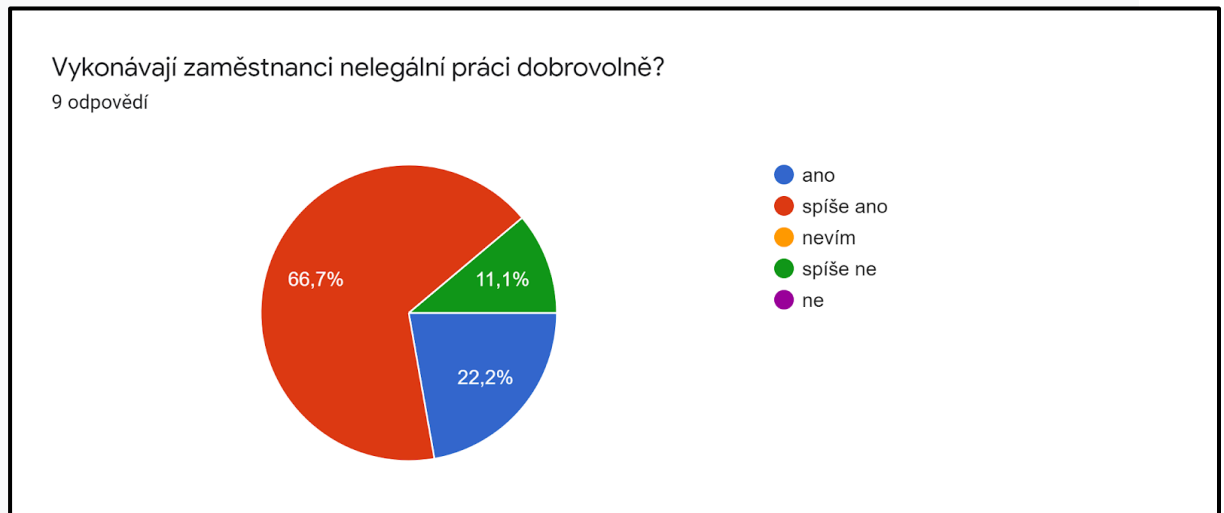

Stejná otázka č. 15 se týkala i zaměstnavatelů, kde bylo z grafu patrné, že zaměstnavatelé mají dostatečné informace o tom, jak velká sankce jim může být udělena v případě odhalení nelegálního zaměstnávání.

Zde už to tak jasné není, jelikož dvě třetiny respondentů mají zkušenost s tím, že zaměstnanci nemají dostatečné informace o tom, jak velká pokuta jim za výkon nelegální práce může hrozit.

Jedna třetina respondentů ze své praxe uvedla, že zaměstnanci mají povědomí o výše pokuty za výkon nelegální práce.

Otázka č. 27:

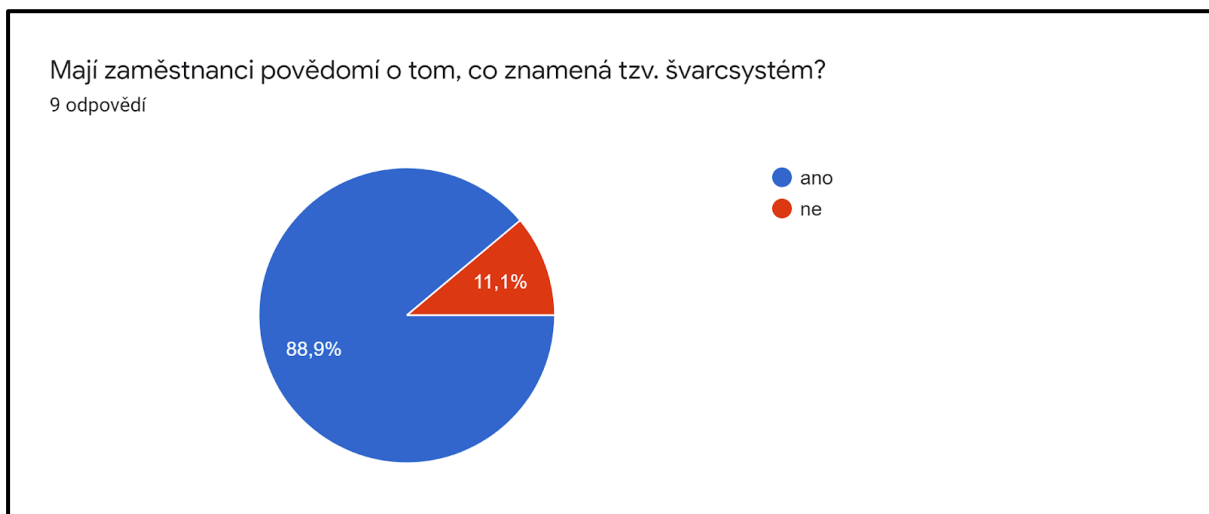
U této otázky nebyla od respondentů jednoznačná odpověď.

6 z nich je toho názoru, že zaměstnanci **spíše vykonávají** nelegální práci dobrovolně.

2 respondenti jsou si jisti, že nelegální práci **zcela určitě vykonávají** dobrovolně.

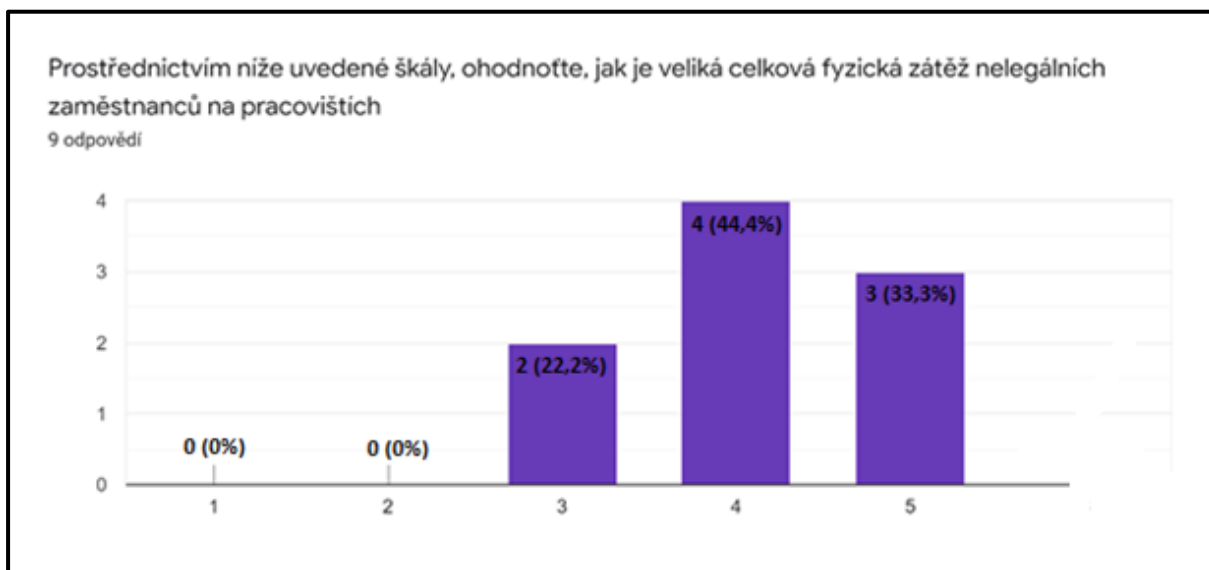
1 respondent z oblastního inspektorátu práce pro Plzeňský a Karlovarský kraj má zkušenost s tím, že zaměstnanci **spíše nevykonávají** nelegální práci dobrovolně.

Otázka č. 28:

Všichni kromě jednoho respondenta z oblastního inspektorátu práce pro Královeshradecký a Pardubický kraj mají zkušenost s tím, že zaměstnanci mají povědomí a informace o tzv. Švarc systému.

Otázka č. 29:

Cílem této škály bylo za pomoci respondentů ověřit, zda nelegální zaměstnanci opravdu čelí tělesně náročné, zdraví nebezpečné a někdy i ponižující práci.

Extrémně nízká 1 2 3 4 5 Extrémně vysoká

Respondenti z číselné škály využili tři z pěti možností.

Na škále získalo nejvíce odpovědí číslo 4, které značí vyšší riziko fyzické zátěže nelegálních pracovníků na pracovištích.

Hned po té se řadí extrémně vysoká zátěž, kterou uvedlo 3 respondenti, kteří se zároveň nejvíce setkávají s nelegální prací v oboru stavebnictví.

2 respondenti mají zkušenost s vysokou zátěží na pracovištích.

Z odborné literatury, kterou jsem načetla, se setkáváme s realitou, ve které je zaměstnanost cizinců koncentrována v odvětvích se zvýšeným zdravotním rizikem, tedy o nemoci z povolání nebo pracovní úrazy. Jak už bylo několikrát zmíněno, zaměstnání, které migranti obsazují, jsou často tělesně náročné, zdraví nebezpečné a někdy i ponižující. Desetihodinová, dvanáctihodinová či delší pracovní doba, též práce o svátcích a víkendech je celkem běžnou praxí. Nelegální zaměstnanci, obzvláště migranti musí mnohdy snášet trýznivé pracovní podmínky, které jsou spojené například s prací pod širým nebem i za špatného počasí, nebo s nadměrným hlukem, prachem a jiné. V důsledku nevyhovujících pracovních podmínek často dochází k pracovním úrazům.

Otázka č. 30:

Jaké jsou podle vás rizikové faktory pro zaměstnance v oblasti nelegální práce?

Poslední otázka, která je zároveň otevřená a totožná s otázkou č. 13 s tím rozdílem, že se netýká zaměstnavatele nýbrž zaměstnance. Odpovědi opět nejsou zaznamenány v grafu, pouze shrnuty v bodech:

- pracovní úrazy, nevyplacená odměna za práci, sociální a zdravotní pojištění
- Nejistá odměna za práci, u cizinců pracovní vykořisťování, špatné pracovní podmínky, nedodržování BOZP, neplacení pojistného, u Čechů možnost vyřazení z ÚP. Určitě je rozdíl mezi nelegálně pracujícím Čechem (který je často v exekuci, vedený na ÚP a na nelegální práci se zaměstnavatelem záměrně domluví, i když je si rizik vědom) a mezi nelegálně pracujícími cizinci, kteří sem jedou si vydělat a neznají tolik naše zákony a nejsou si vědomi následků. Kolikrát jim zprostředkovatel něco slíbí, dá jim podepsat nějaký "papír" a oni si myslí, že pracují legálně
- Ohrožení zejména v případě udělení sankce za výkon nelegální práce
- BOZP, odměňování - přesčasy, svátky, pracovní doba
- pseudo zaměstnavatel jim nemusí vyplatit žádnou odměnu za práci, v případě úrazu nebudou mít stejná práva jako zaměstnanci, neodvádí se za ně sociální a

zdravotní, tudíž nebudou mít odpracované roky na důchod, pseudo zaměstnavatel je může kdykoliv vyhodit, nemají nárok na dovolenou

- Pokud jde o rizikové faktory - neznalost jazyka, právního uspořádání, podřízenost tzv. "mafíánovi", který zprostředkuje nelegální práci. V neposlední řadě je nedostatečná právní úprava - např. není povinnost evidence pracovní doby u dohod o provedení práce (z většiny se pak jedná o nelegální práci), obtížně se však prokazuje
- Nemají ochranu zákoníku práce, protože nevznikl pracovněprávní vztah, nejsou zdravotně a sociálně pojištěni, může se stát, že jim zaměstnavatel nevyplatí odměnu za práci apod.
- Možnost uložení sankce, vyřazení z evidence ÚP, nevztahuje se na ně ochrana zákoníku práce, nedostanou zapláceno za odvedenou práci, při pracovním úrazu nedostanou odškodnění apod.
- nemá výhody zaručující zákoník práce, nemá sociální a zdravotní pojištění

Z odpovědi respondentů je patrné, že mají několikaleté zkušenosti v odvětví nelegální práce a jsem ráda, že mi mohli poskytnout tyto informace.

8.8 Shrnutí výzkumu

Jedním z hlavních cílů této práce bylo provedení empirického šetření zaměřeného na problematiku nelegální práce. Výsledkem je realizace dotazníkového šetření. Vzhledem k tomu, že se mnou zjišťovaný sociální problém nachází v postavení ilegálnosti, bylo největším problémem získat dostatečné množství vyplněných dotazníků. Má představa, že mi bude dotazník vyplněn minimálně 123 pracovníky SUIP v oblasti NLZ, byla velice mylná. Na základě dohody s panem inženýrem, který je vedoucí Úseku inspekce NLZ, mi bylo navrženo řešení, ve kterém by byl dotazník vyplněn na každém oblastním inspektorátu práce a na Státním úřadu inspekce práce, tzn. 8 dotazníků + 1x Státní úřad inspekce práce.

Výsledky dotazníkového šetření nelze vnímat jako relevantní v důsledku nízké kvantity.

Na základě získaných odpovědí od respondentů oblastních inspektorátů práce jsem vyhodnotila mé stanovené cíle a hypotézy. Cílem tohoto dotazníkového šetření bylo zjistit, jaké jsou reakce zaměstnavatelů, u kterých došlo ke kontrolní činnosti prostřednictvím

inspekce práce a kterým byla udělena pokuta za nelegální zaměstnávání pracovní síly. Vyplněný dotazník mi též pomohl zodpovědět na další cíl, kterým jsem chtěla zjistit, jaké jsou znalosti zaměstnanců v oblasti nelegální práce.

Cíl č. 1: zjistit, jaké jsou reakce zaměstnavatelů, u kterých došlo ke kontrolní činnosti prostřednictvím inspekce práce a kterým byla udělena pokuta za nelegální zaměstnávání pracovní síly.

Výsledky dotazníkového šetření mi odhalily reakce, jak zaměstnavatelé působí na pracovníky inspekce práce při kontrolní činnosti a udělení pokut. Tomuto cíli odpovídaly otázky č. 16, 17 a 22. Po vyhodnocení jsem dospěla k závěru, že ve všech případech nemají pracovníci inspekce práce zkušenost s tím, že by zaměstnavatelé projevovali pozitivní či neutrální postoj, naopak všichni se setkali s negativním postojem nebo mírnou až značnou projevů agrese. V případě udělení pokuty, mají zaměstnavatelé ze 100 % tendenci odvolat se.

Hypotéza č. 1: Lze předpokládat, že při kontrolních akcích budou z více jak 80% nelegálně zaměstnání cizinci ze třetích zemí.

Této hypotéze odpovídala otázka č. 6. Výstupy dotazníkového šetření nám znázorňují, že ze 100% jsou cizinci ze třetích zemí označeni jako nejčastější skupina osob, která je při kontrolních akcích nelegálně zaměstnávána. Tudíž můžu říci, že hypotéza číslo dva se mi potvrdila.

Cíl č. 2: Zjistit, jaké jsou znalosti zaměstnanců v oblasti nelegální práce.

Cílem této otázky bylo ověřit prostřednictvím pracovníků inspekce práce vědomosti zaměstnanců dopouštějících se nelegálního výkonu práce. Tomuto cíli odpovídaly otázky a to: č. 24, 25, 26 a 28. Dvě z nich se zaměřovaly zejména na ověření znalostí týkající se plateb sociálního pojištění, zdravotního pojištění a daní z příjmu. Otázka č. 26 cílila na představu o tom, jak velká pokuta může hrozit za výkon nelegální práce. Poslední otázka zjišťovala informace o znalosti pojmu Švarc systém.

Abych zjistila celkové procentuální vyjádření těchto znalostí z dotazníku, zaměřovala jsem se především na záporné odpovědi, které byly zvoleny v těchto otázkách. Po vyhodnocení dotazníkového šetření vyšlo najevo, že úroveň znalostí zaměstnanců v oblasti nelegální práce je z 22,2% nedostačující. Z mého pohledu je tato procentuální výše relativně vysoká vzhledem k tomu, že se jednalo pouze o devět respondentů. Podle této

výsledné skutečnosti lze říci, že se zaměstnanci v této oblasti příliš nevzdělávají. Jediným možným důvodem může být to, že se jedná o zaměstnance ze třetích zemí, kteří se ne příliš dobře orientují v českých zákonech.

Hypotéza č. 2: Předpokládám, že zaměstnavatel z 75% bude nelegálně pracující osobě nabízet nižší mzdové podmínky.

Této hypotéze odpovídala otázka č. 23. Z dotazníkových odpovědí lze hypotézu vyvrátit, jelikož výsledné procentuální vyjádření ukazuje 66,7%.

V kapitole, která nese název Nelegální práce z pohledu zaměstnavatele, se zmiňuji o tom, že zaměstnavatelé v ČR, kteří zaměstnávají cizince podle cizího práva, mívají často nejasnosti, jak mohou být dohodnuty mzdové a ostatní pracovní podmínky těchto zaměstnanců ve vztahu k zásadě o rovnosti v pracovních podmínkách zaměstnanců. Tato zásada je realizována pravidlem, že za stejnou práci či za práci stejné hodnoty přísluší stejná mzda.

Hypotéza č. 3: Předpokládáme, že nelegální pracovníci jsou pro zaměstnavatele z více jak 80% nedílnou součástí byznysu

Této hypotéze odpovídá otázka č. 19. Z odpovědí a zkušeností respondentů lze říci, že nelegální pracovníci jsou z 100% zásadním a nenahraditelným zdrojem pro většinu zaměstnavatelů, kteří působí v České republice. Z toho plyne, že hypotéza č. 3 se potvrdila.

Závěr a doporučení

Cílem mé diplomové práce bylo v teoretické části objasnit pojmy, které se týkají nelegálního zaměstnávání a celkově oblasti nelegální práce, která je fenoménem mnoha zemí a jen stěží se jí podaří zcela vymýtit. Příčinou toho, proč si lidé oblíbili tento ilegální způsob výdělků, spočívá v tom, že peníze vydělané mimo oficiální ekonomiku jsou nezdaněné a neodvádí se z nich sociální ani zdravotní pojištění. Avšak v průběhu studování literatury jsem zjistila skutečnost, že nelegální práce není tak výhodná a to zejména v případě cizinců. Ti jsou obvykle účastníci klientského systému pocházející většinou z Ukrajiny. Do tohoto organizovaného systému jsou obvykle integrováni již v zemi původu. Důvody, které vedou k využívání služeb klientem, může být mnoho. Jedná se například o neschopnost orientovat se v českém zákonodárství, které reguluje práci nebo pobyt cizinců v České republice, nedostatečnou jazykovou znalost českého jazyka, neschopnost hledat si práci na inzerát, nebo neschopnost orientovat se na českém trhu práce. Pro zaměstnavatele jsou tito migranti výhodnější, a tudíž bývají všemožně vykořisťováni, a to především z hlediska platu, podmínek na práci, nebo délky pracovní doby. Zároveň jsou ale zaměstnavatelé nedostatečně informováni o podmínkách zaměstnávání cizinců, což brání k integraci na trhu práce.

Dále jsem zjistila, že existuje řada faktorů, které mají vliv na zneužívání migrujících pracovníků a na obchod s lidmi za účelem nucené práce, jelikož jsou tyto dvě oblasti úzce propojeny. Mezi nejčastější faktory můžeme zařadit například izolaci, závislost, neznalost práv, složité migrační a pracovní právní normy či hrozbu násilím ať už samotným migrujícím pracovníkům či jejich rodinám. Toto je nutné vnímat jako problém, který vyžaduje globální řešení.

Důležitou formou prevence jsou informace, které musí povinně podávat zaměstnavatel, úřady či poradny, které jsou financovány z neziskového sektoru. Ty se snaží kontaktovat rizikové skupiny potenciálních migrantů skrze informační media, nebo přímo v zemích jejich původu. Rovněž se zaměřují na šíření informací podnikatelským subjektům či zaměstnavatelům, kteří již jsou cílovými spotřebiteli zahraniční pracovní síly, nebo se jimi chystají stát.

Česká republika se snaží bojovat proti nelegální práci zejména početnými kontrolami, které primárně provádí Státní úřad inspekce práce, ale bohužel ani přes tato opatření nedochází k tomu, aby byli lidé odrazeni od podílení se na nelegálním trhu práce.

Dle mého názoru, je proces zahraniční migrace osob za prací velice podstatný a to především pro současný rozvoj celosvětové ekonomiky. K tomu však budeme moci dospět pouze v případě, pokud by se podařilo zabránit výkonu nelegální práce v jednotlivých státech, kvůli které cizinci odchází za prací.

Důležitou součástí mé diplomové práce bylo dotazníkové šetření, které poukázalo na značné agresivní chování ze strany zaměstnavatelů vůči pracovníkům SUIP při kontrolních činnostech v oblasti nelegální práce. Výsledky též ukázaly na nízkou informovanost zaměstnanců vykonávající nelegální práci. Tito neměli představu o tom, jak velká pokuta jim může hrozit za výkon nelegální práce. Počet respondentů nebyl z důvodu ilegálního postavení natolik vysoký, aby se dalo výsledky šetření vztáhnout na širokou oblast nelegální práce.

Na závěr bych chtěla předložit několik doporučení vycházejících z odborné literatury, které se týkají cizinců a trhu práce. K lepšímu začlenění cizinců na český pracovní trh je zásadní využít jejich opravdové, dosažené kvalifikace. Důležité je i poskytnutí podpory při jednání s úřady či shánění bydlení, což v dnešní době obstarává spousta neziskových organizací, a to z toho důvodu, aby cizinci nebyli závislí pouze na službách zprostředkovatelů, klientů či agentur. Za velmi vhodné se vyказuje minimalizace vlivu agentur nebo alespoň dostatečný dohled nad jejich praktikami. Dále je nezbytné podporovat zaměstnavatele, aby cizince zaměstnávali jako své kmenové zaměstnance. Následující doporučení se týká podpory legální a řízené migrace, která je schopná obchodování s lidmi a jejich pašování značně snížit. Řízená migrace se proto musí odehrávat transparentním způsobem tak, aby byla užitečná jak migrantům a zemím původu obětí, tak i státům, které migranty přijímá. (Scheu, 2011).

Seznam literatury

DRBOHLAV, Dušan, ed. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů: (Česko v evropském kontextu)*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3.

FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika I: (příčiny, důsledky, měření)*. Praha: Sondy, 2002. Pohledy (Sondy).

FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika a práce na černo*. [Praha: Sondy], 2007. ISBN 978-80-86846-21-7.

HENDRYCH, Dušan. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, xxxiv, 792 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-254-3.

HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *"Romové" v osidlech sociálního vyloučení*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-86898-76-8.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

KACZOR, Pavel. *Trh práce, pracovní migrace a politika zaměstnanosti ČR po roce 2011*. Praha: Oeconomica, 2013. ISBN 978-80-245-1930-2

KROUPA, Aleš. *Nelegální zaměstnávání a podnikání cizinců na českém trhu práce*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1997.

NAÍM, Moisés. *Černá kniha globalizace*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-866-2.

SCHEU, Harald Christian a Ednan ASLAN. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-07-0.

STOJANOV, R., STRIELKOWSKI, W., DRBOHLAV, D. (2011): *Pracovní migrace a remitence: současné trendy v době ekonomické krize*. Geografie, 116, č. 4

STRÍTECKÝ, Vít a Daniel TOPINKA. *Obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování v teorii a praxi*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2013. ISBN 978-80-87558-11-9

SVOBODOVÁ, Lenka; MLEZIVOVÁ, Iveta. Nelegální migrace a některé její souvislosti. *Časopis výzkumu a aplikací v profesionální bezpečnosti* [online], 2013, roč. 6, speciální č. Migrace. Dostupný z www.bozpinfo.cz ISSN 1803-3687.

ŠTEFKO, Martin. *Vymezení závislé a nelegální práce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-87146-72-9

TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, ed. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: VÚPSV, 2010. ISBN 978-80-7416-067-7

Internetové zdroje:

Cizinci: Zaměstnanost | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_zamestnanost

La Strada, *obchod s lidmi za účelem nucené práce v Evropě*, souhrnná zpráva o situaci ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku 2006 [online]. Copyright © [cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: http://www.strada.cz/images/Publikace/Obchodovani/obchod_s_lidmi_za_ucelem_nucene_prace_v_evrope.pdf

La Strada, *obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce v České republice*, 2004[online]. Copyright©[cit. 26. 10. 2019]. Dostupné z: https://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcefb50bfa263ef/LaStrada_country_report_pdf.pdf

Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Copyright © 2019, [cit. 14. 11. 2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/prace-nacerno-je-ve-vsech-clenskych-zemich.aspx>

Nelegální práce - práce na černo | Flek. Flek.cz - Na správném místě - nabídka práce, brigády, úřady práce | Flek.cz [online]. Dostupné z: <https://flek.cz/clanky/zakonik-prace/nelegalni-prace-nacerno>

Portál pro kritickou diskuzi o migraci v České republice a v zemích střední a východní Evropy. Dostupné z: <https://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/zaznam-z-debaty-nelegalni-prace-zahranicnich-zamestnancu-zapis-a-video>

Projekt posilování bipartitního dialogu v odvětvích. SPS [online]. Copyright © [cit. 18. 08. 2018]. Dostupné z: http://www.sps.cz/RDS/PDFDoc/NEG-009_BI-DI_STAV_Manual-Nelegalni-prace.pdf

Státní úřad inspekce práce | Státní úřad inspekce práce [online]. Copyright © [cit. 28. 03. 2020]. Dostupné z: <http://www.suip.cz/files/suip-1f238f3adccd0c69bbeb16562ce86200/zprava-o-cinnosti-suip-za-rok-2018.pdf>

Zaměstnávání cizinců a vysílání zaměstnanců a OSVČ do ciziny: z hlediska zaměstnanosti, pracovněprávních vztahů a volby práva, povolování pobytu cizinců na území ČR, nemocenského pojištění, zdravotního pojištění, důchodového pojištění, zdaňování příjmů. Olomouc: ANAG, [2005]- . Práce, mzdy, pojištění.

Přílohy

Vzor dotazníkového šetření

Diplomová práce - nelegální práce

Dobrý den,

Jmenuji se Petra Kudláčová a jsem studentkou Univerzity Karlovy v Praze. Tento dotazník slouží jako praktická část mé diplomové práce, která se zabývá problematikou nelegální práce. Dotazník je určen primárně pro zaměstnance státního úřadu inspekce práce.

Cílem je zjistit, jaké jsou reakce zaměstnavatelů, u kterých došlo ke kontrolní činnosti prostřednictvím zaměstnanců inspekce práce a kterým byla udělena pokuta za nelegální zaměstnávání pracovní síly a dále zjistit, jaké jsou znalosti zaměstnanců v oblasti nelegální práce.

Tento dotazník je zcela anonymní. Prosím o odpovědi dle vašich názorů, vědomostí a hlavně zkušeností. Dotazník je zcela anonymní a obsahuje 29 stručných otázek.

Předem Vám děkuji za Vaše odpovědi,

Kudláčová Petra

Internetový odkaz na zasílaný Google Formulář:

https://drive.google.com/open?id=1Ah-p_eF5yxIaMe15VE-3iXksPOf3Q41-Ui3iM2HZDnk

1. Vaše pohlaví?

- žena
- muž

2. Váš Věk?

- 18-29
- 30-39
- 40-49
- 50- více

3. Vaše délka praxe v oblasti NLZ?

- Vaše odpověď

4. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- střední odborné bez maturity
- střední odborné s maturitou
- vyšší odborné
- vysokoškolské

5. Pro jaký oblastní inspektorát pracujete?

- pro hlavní město Prahu se sídlem v Praze
- pro Středočeský kraj se sídlem v Praze
- pro Jihočeský kraj a Vysočinu se sídlem v Českých Budějovicích
- pro Plzeňský kraj a Karlovarský kraj se sídlem v Plzni
- pro Ústecký kraj a Liberecký kraj se sídlem v Ústí nad Labem
- pro Královéhradecký kraj a Pardubický kraj se sídlem v Hradci Králové
- pro Jihomoravský kraj a Zlínský kraj se sídlem v Brně
- pro Moravskoslezský kraj a Olomoucký kraj se sídlem v Ostravě

6. které z těchto skupin osob, jsou nejčastěji při kontrolních akcích nelegálně zaměstnávány?

- občané ČR
- občané EU
- cizinci ze třetích zemí

7. V jaké oblasti nelegální práce jsou nejvíce porušovaná ustanovení právních předpisů?

- Pracovněprávní vztahy
- BOZP a vyhrazená technická zařízení
- Zaměstnanost, včetně nelegálního zaměstnávání

8. Kde se častěji objevuje nelegální zaměstnávání?

- v ČR
- v cizině

9. V jakém oboru práce se nejčastěji setkáváte s nelegálně pracujícími osobami?

- stavebnictví
- doprava
- zemědělství
- velkoobchod
- maloobchod
- ubytování, stravování a pohostinství
- hlídací služby
- jiné

10. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli "jiné", prosím, bližší specifikujte

- Vaše odpověď

11. Bylo zapotřebí navýšit počet kontrol v oblasti NLZ na rok 2020 s ohledem na předchozí rok?

- ano
- ne

12. Souhlasíte s pozastavením sociálních dávek při odhalené nelegální činnosti zaměstnance, který je vedený na ÚP?

- ano
- ne

13. Jaké jsou podle vás rizikové faktory pro zaměstnavatele v oblasti nelegálního zaměstnávání?

- Vaše odpověď

14. Vědí zaměstnavatelé, že je nelegální práce nevýhodná pro stát?

- ano
- ne

15. Mají zaměstnavatelé povědomí o tom, jaká je výše pokuty za odhalení nelegálního zaměstnávání?

- ano
- ne

16. Prostřednictvím níže uvedené škály, ohodnoťte, jak moc jsou zaměstnavatelé při udělení pokuty za nelegální zaměstnávání agresivní

bez projevů agrese

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

značné projevy agrese

17. Mají zaměstnavatelé tendenci se odvolávat proti rozhodnutí o pokutě?

- ano
- ne

18. Jak často se stává, že udělíte opakovaně pokutu stejnému zaměstnavateli za nelegální zaměstnávání?

- extrémně často
- velmi často
- ne příliš často
- nikdy

19. Jsou pro zaměstnavatele nelegální pracovníci nedílnou součástí byznysu?

- ano
- ne

20. Zajímají se zaměstnavatelé o národnost potenciálního zaměstnance?

- ano
- ne

21. Uvědomují si zaměstnavatelé rizika nelegálního zaměstnávání?

- ano
- ne

22. Prostřednictvím níže uvedené škály, ohodnoťte, jaký postoj zauímají zaměstnavatelé při kontrolních akcích?

velmi pozitivní

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

extrémně negativní

23. Nabízí zaměstnavatel nižší odměnu, pokud zaměstnává pracovní sílu nelegálně?

- ano
- ne

24. Vědí zaměstnanci, že za nelegální práci neodvádí sociální a zdravotní pojištění?

- ano
- ne

25. Mají zaměstnanci ponětí o tom, že z nelegální práce neodvádí daň z příjmu?

- ano
- ne

26. Mají zaměstnanci povědomí o tom, jaká je výše pokuty za výkon nelegální práce?

- ano
- ne

27. Vykonávají zaměstnanci nelegální práci dobrovolně?

- ano
- spíše ano
- nevím
- spíše ne
- ne

28. Mají zaměstnanci povědomí o tom, co znamená tzv. Švarc systém?

- ano
- ne

29. Prostřednictvím níže uvedené škály, ohodnoťte, jak je veliká celková fyzická zátěž nelegálních zaměstnanců na pracovištích

nízká

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

extrémně vysoká

30. Jaké jsou podle vás rizikové faktory pro zaměstnance v oblasti nelegální práce?

- Vaše odpověď

Abstrakt

Diplomová práce s názvem Nelegální práce se zabývá nelegálním zaměstnáváním cizinců na území ČR, které je ve většině případů spojeno s obchodem s lidmi za účelem nucené práce. První kapitola je věnována obecně k definování pojmu nelegální práce podle zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti a zákona č. 262/2006 Sb. zákoník práce. Druhá kapitola přináší pohled zaměstnance, zaměstnavatele a státu na nelegální práci. Následující třetí kapitola se zaměřuje na odvětví, ve kterých se nejčastěji nelegální práce vyskytuje. Ve čtvrté kapitole jsou popsány pracovní podmínky zaměstnanců, kteří jsou nelegálně zaměstnáni a bývají všemožně vykořisťováni, a to především z hlediska platu, podmínek na práci, nebo délky pracovní doby. Pátá kapitola obsahuje faktory, které mají vliv na zneužívání migrujících pracovníků a na obchod s lidmi za účelem nucené práce. Šestá kapitola je věnována kontrolním orgánům státní správy, jako je státní úřad inspekce práce, celní úřad, úřad práce a cizinecká policie. Sedmá poslední kapitola teoretické části se zabývá možnými způsoby prevence v oblasti nelegálního zaměstnávání. Osmá kapitola obsahuje praktickou část, ve které je využita kvantitativní metoda, přičemž technikou sběru dat bylo dotazníkové šetření, které bylo zasláno pracovníkům SUIP. Výsledky tak odráží pohledy a zkušenosti těchto pracovníků, kteří se ve své profesi každý den setkávají s problémem nelegálního zaměstnávání a musí ho určitým způsobem řešit.

Abstract

The thesis called Illegal work deals with illegal employment of foreigners in the Czech Republic, which is in most cases connected with trafficking in human beings for the purpose of forced labor. The first chapter is generally devoted to the definition of the concept of illegal work under Act No. 435/2004 Coll. on Employment and Act No. 262/2006 Coll. Labour Code. The second chapter brings the view of the employee, employer and the state on illegal work. The following third chapter focuses on the sectors in which illegal work occurs most often. The fourth chapter describes the working conditions of employees who are illegally employed and are exploited in every possible way, especially in terms of pay, working conditions or working hours. The fifth chapter contains factors that affect the exploitation of migrant workers and trafficking in human beings for the purpose of forced labor. The sixth chapter is devoted to the control bodies of the state administration, such as the State Labor Inspection Office, the Customs Office, the Labor Office and the Foreign Police. The seventh and last chapter of the theoretical part deals with possible ways of prevention in the field of illegal employment. The eighth

chapter contains a practical part in which the quantitative method is used, while the technique of data collection was a questionnaire survey, which was sent to SUIP workers. The results thus reflect the views and experiences of these workers who face the problem of illegal employment in their profession every day and have to deal with it in a certain way.